

НАЕ ЦИТГИН УЕЛАХЕЗ НАЕ АДЪЕМЪЕН КАДГИН УОДЗЪЕНЪЕЙ АЕНОСТИ, ФЪЕЛТАЕРЪЕЙ-ФЪЕЛТАЕРМЪЕЙ!..

Æхсæрдæс æма æртинсæйæймаг анз бæрæг кæнæн нæ Цитгин Уæлахези Бон. Имисæн Устур Фидибæстон тугъди хънаметти дзаман, зæрдхъурмæй ерæн, Райгурæн бæсти сæрбæлтау немугаг-фашистон æрбалæборгутти нихмæ тохи ка иснивонд кодта æ цард, уони нæмттæ, цитгин кæнæн, цардæгас ма ка 'й, нæ еци бæгъатæр тугъдонти. Уомæ гæсгæ нин хъазар æй еугурадæмон фæдзæхст: «НЕКЕ АЕЙ ИРОНХ, НЕЦИ АЕЙ ИРОНХ!..»

Дигорæ

Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий

0+

№16 (797) 2021 анзи 7 май – ханси мæйæ

Аргъ 1 туман

«НАЕ УÆЛАХЕЗИ КАДЪ АЕМА НИМУС НАЕ АДЪЕМЪЕН АЕНЦЪ АЕМА АЕНОСТЪЕМЪЕЙ УОДЗЪЕНЪЕНЦЪ ЦИТГИЙНАГ!..»

Нæ республикæ Сæргълæууæги ихæстæ рæстæгмæ æнхæстгæнæг Сергей МЕНЯЙЛО Цæгат Иристони дзиллæн арфæ кæнуй нæ Цитгин Уæлахези 76 анзей бæрæгбонни фæдбæл.

Цæгат Иристони хъазар цæргутæ! Мæ хъазар æмзæнхонтæ!

Зæрдиагæй уин арфæ кæнун нисанеуæггин æма агъазиу бæрæгбон – Цитгин Уæлахези Бони фæдбæл!

1945 анзи 9 май æнностæмæ байзайдзæнæй тæккæ ахсгагдæр бæрæгбонæй нуриккон Уæрæсей анзфинсти, куд нæ берæнацион бæсти еугур адæмихæттити æнæбасæтгæ тухæ, лæгдзийнадæ æма бæгъатæрдзийнади нисанеуæг.

Фарæ кадгин уавæри исбæрæг кодтан Цитгин Уæлахези 75-анзон юбилей, фал мах æууæндæн æма зонæн – ций-фæндий æгæрон берæ æнзтæ ку рацæуа, уæддæр аци бæрæгбон уодзæнæй тæккæ ахсгагдæр æма ахæдгæдæр Уæрæсейæг паддзахади нисанеуæггиндæр бæрæгбæнтти æхсæн.

Зин æма уæззау адтæнцæ Устур Фидибæстон тугъди 1418 бони еугурæй дæр. Алли бийнонтæ дæр æхе карнæбæл бавзурста еци зиндзийнæдтæ. Фронтмæ рандæ 'нцæ миллионгай нæлгоймæгтæ, фæскылдуни ба, сæхебæл нæ ауæрдгæй, фæллойнæ кодтонцæ миллионгай силгоймæгтæ æма æнагъом сувæллæнттæ – еугур дзиллæ дæр еумæйагæй исистадæнцæ Райгурæн æнхæгъæуай кæнунмæ, карз нихкъуæрд равæрдтонцæ гæддаг æма тухгин знагæн.

Фашистон æрдонгити нихмæ уодуæлдайæй ка тох кодта, уони æхсæн адтæнцæ нæ республикæ минæвæрттæ дæр. Асæй минкъий Цæгат Иристон Райгурæн бæстæн равæрдта æфсади разæгди хе-

цæутти æма балхонти, Советон Цæдеси Бæгъатæрти, Намуси ордени æнхæст кавалерти агъазиу бæрцæ, кæцитæн сæ нæмттæ сугъзæрийнæ дамугъатæй финст æрцудæнцæ нæ паддзахади æхсаргин анзфинсти.

Зæнхæбæл, уæларвти æма денгизон итигъдæдти не 'мзæнхонтæ бæгъатæрæй æма лæгигъæдгунæй тох кодтонцæ цифуддæр знаги нихмæ, æма уомæй хæстæгдæр кодтонцæ, нæ адæм рагæй кæмæ бæлдтæнцæ æма уодуæлдайæй ке сæрбæлтау хъиамæт кодтонцæ, еци гъæугæ æма ахсгаг Уæлахези Бон.

Евгъуд æноси карз дуинсæйæймаг æнзти тугъдон фæлтæри æскъуæлхтдзийнадæ иссæй æнæбасæтгæ бæгъатæрдзийнадæ æма лæгдзийнади æвдесæн идарддæри фæлтæртæн дæр, æносонгонд æрцудæй æнсувæрон циттæбæл циртдзæвæнтæй, тугъдон мемориалтæй, киунугутæй, æмдзæвгитæй, хузæкæндтитæй, ист ибæл æрцудæй киноивтæ.

Фал сæйрагдæр ба е æй, æма ар-

фæйагæй байзадæй нæ зæрдити, æма 'й нецихузи ес феронхгæнæн. Еци арфæйагдзийнади нæ еугурей дæр ихæсгин кæнуй Æнсувæрон циртдзæвæнтæ æма æфсæддон мемориалтæ бабæрæг кæнунæй æма сæбæл нæуæгтунд деденгутæ ниввæрунæй, онлайн-акци «Æнæмæлгæ полк»-и архайунæй, алкæдæр ни æ синхон тугъдон ветерани бабæрæг кæнунæй, зæрдиагæй ин райарфæ кæнунæй, барæвдаунæй, æ æнæнездзийнади туххæй æй бафæрсунæй, зæрдитæ ин байвæрунæй...

9 майи, куд нæ еугур паддзахадæ, уотæ Цæгат Иристон дæр исæмбæлдзæнæй Уæлахези Бонбæл. Е нин æй нæ адæми тугъдон намуси æма, райгурун, цæрун æма косуни амонд нæ ци Фидибæсти фæцæй, уой сæрустурдзийнади бæрæгбон!

Устур Уæлахези, 76-аг анзи фæдбæл уин арфæ кæнун, ме 'мзæнхонтæ! Мæ зæрдæ уин зæгъуй цийнæдзийнадæ, сабурдзийнадæ, амонд æма фæрнæйдзæг ун уи алкæмæндæр æма нæ берæнацион республикæн дæр!

Дзæуæгигъæуи Намуси Аллейи ХЪАЛАТИ Семен циртбæл æрæги æвæрд æрцудæй нæуæг циртдзæвæн æ бюсти хæццæ.

ТУГЪДИ АДТÆЙ АХСАРГИН, ХУМÆТÆГ ЦАРДИ – ХУÆРЗÆГЪДАУ...

ЕВГЪУД æноси инсæйæймаг æнзти Советон хецауадæ берæ аллихузон мадзæлттæ араста адæми цардиуагæ фæххуæздæр кæнунæн. Уæди дзамани уæлдай тухстдæр уавæрти адтæнцæ хуæнхаг гъæути цæргутæ. Æма цæмæй фæххуæздæр уонцæ сæ царди уавæртæ, уой туххæй ардигон адæмæн райдæдтонцæ будури зæнхитæ иуарун. Кæмттæй лигъдæнцæ уордæмæ æма си фæззиндтæй нæуæг гъæутæ. Уонæй сæ еу адтæй Сурх-Дигорæ, кæцимæн бундор æвæрд æрцудæй 1931 анзи.

Фиццаг ка æрбундорон æй ами, уони хæццæ адтæнцæ Хъалати Урусхани фурт Дзагæй бийнонтæ дæр. Раледзæг адæм исаратонцæ колхоз æма 'й исхудтонцæ «Хонх». Сæ гъæуи еумæйаг хæдзаради гъуддæгъти е 'мгарæ фæсæвæди хæццæ æмархайд кодта Хъалати Дзагæй хестæр фурт Семен дæр.

Фал уæдмæ нæ Фидибæстæбæл æрцудæй устур бæлах – æрбалæбурдта нæмæ фудæзнаг. Советон дзиллитæ еци еузæрдиуонæй исистадæнцæ немугаг-фашистон æрдонгти нихмæ тохмæ. Æма Семен дæр, 1941 анзи дæсæймаг октябри, æ трактор Секъинати Назирæти бæрнæхсти бакæнгæй, рандæ 'й Сурх Æфсади рæнгъитæмæ.

Куд фæлтæрдгун тракторист, уотæ 'й, гъай-гъай, танкист исун хъæбæр фæндадтæй, фал ин нæ рауадæй. Уæдта фронтмæ дæр æй еци фæдбæл нæ рарвистонцæ. Бахаудтæй дæсæймаг æфсади 1675 хецæн батальонмæ, аразтонцæ знаги нихмæ фæдæрттæ. Устур æнтæстдзийнæдтæ ке бавдиста кусти медæгæ, уой туххæй ин командири номæй лæвæрд æрцудæй Кади гæгъæди. Еуцæйбæрцæдæр рæстæги фæсте ба сæ рарвистонцæ Воронеж облæстмæ, ами иссæй 174-аг æхсæг дивизий æфсæд-

дон, æ бæрнæхсти ин бакодтонцæ миномет.

Гъе уотемæй 135-аг æхсæг полки рæнгъити фæццудæй æ тугъдон нæдтæбæл, кæцитæ ин фæцæнцæ Прибалтики. Æ тугъдон карни хабæрттæн сæ еугурей туххæй радзори нивæннин нæйис, фал си цалдæр ба æримисæн.

Воронежи рæбун 1942 анзи сæрдигон æнхуæт бæнтти карз тох райеудагъ æй фашистти дивизий нихмæ. Сурх Æфсад разæгъди лæгдзийнадæ бавдиста, æма знаги батардта цæугæдон Дони иннæ билæмæ. Семен ци дивизий рæнгъити адтæй, е иссæй 46-аг æма ин лæвæрд æрцудæй гвардиони ном. Семен дæр раст гъе уæд райста æ фиццаг тугъдон хуæрзеуæг.

Сæ роти командир Бекмæрзти Самсони фурт Сергей куд имиста, уотемæй 1943 анзи 6 октябри изæрмæ сахар Невель уæгъдæгонд æрцудæй знагæй. Фал цæмæй не 'фсад ма ниффедар адтайдæ уоми, уой туххæй фашисттæ иннæ рауæнтæй æмбурд кодтонцæ æфсæддон хæйттæ.

Мах æфсæдтæ гъæуама æвдæймаг октябрмæ æхсæвæ бацудайуонцæ знаги къилдунмæ æма æрахæстайуонцæ над Невель – Ленинград, цæмæй фашисттæн ледзунæн фадут нæбал адтайдæ. Нæ минометтæй æхсгутæ фехалдтонцæ знаги цуппæрдæс машини æд æфсæддонтæ æма хуæлцæ. Знагæн карз нихкхуæрд дæтгæй, устур лæгдзийнадæ ке бавдистонцæ, уой туххæй айдагъ полки нæ, фал минометон роти æфсæддонтæн дæр лæвæрд æрцудæй ордентæ æма майдантæ. Хъалай-фурти реубæл исæрттивта майдан «Тугъдон æскъуæлхтдзийнади туххæй», сæ командир, капитан Бекмæрзти Сергейæн ба исаккаг кодтонцæ Сурх Стъалуй орден.

Тугъдон æгъдауæй арæх-

стдзийнадæ æма æскъуæлхтдзийнадæ Хъалати Семен бавдиста цæугæдон Хорнигулæн Двинай сæрти бахезуни тугъдтити рæстæг. Фиццаг рæнгъити байервазтæй Семен цæугæдон иннæ билæмæ æма цалинмæ иннæ æфсæддон хæйттæ цудæнцæ, уæдмæ гвардий хестæр сержант Хъалай-фурт знæгтæн карз нихкхуæрд лæвæрдта е 'мбæлтти хæццæ. Хæстæгмæ сæ æрбацæун нæуагътонцæ. Минометти карз æхстæй дæрæн кодтонцæ знаги, сæхецæй ба еу тугъдон дæр нæ фæгъгъудæй. Æ размæ æвæрд ихæс æнтæстгинæй ке исæнхæст кодта, уой туххæй Семенæн 1944 анзи июли мæйи исаккаг кодтонцæ Кади æртикаг къæпхæни орден. Хуæнхаг лæхъуæн æ лæгдзийнади фæрци бæрзонд иста Иристон æма гъæубæсти кадæ. Еу къуар мæйей фæсте бабæй бавдиста никки агъазиаудæр æнтæстдзийнæдтæ знаги техникæ æма æфсæдтæ дæрæн кæнгæй. Æ архайд хъæбæр фæббæрæг æй

не 'фсæддон хæйтти размæцудбæл, æма уомæ гæсгæ æ реубæл фæззиндтæй Кади дуккаг къæпхæни орден. Е адтæй 1944 анзи октябри мæйи.

Еци анз ноябри мæйи ба ин лæвæрд æрцудæй майдан «За отвагу». Нæ аурста æхебæл Семен, уотид æ гъудий кæрони дæр нæ адтæй иннети аууони æхе римæхсун. Гъæуама Уæлахези хæццæ исæздæхæ æ райгурæн гъæумæ, нийергутæ æма гъæубæсти размæ, зæгъгæ, гъудий хæццæ уодуæлдайæй тох кодта.

Латвий зæнхæбæл 1944 анзи 25-29 декабри карз тугъдтити рæстæг Семен ниппурхæ кодта знаги æртæ пулемети æд æфсæддонтæ, уæдта рамардта инсæй гитлерони æма уой фæрци исаразта нæхеуонтæн размæ цæуни фадут. Æнцон кæми адтæй еци уазал бæнтти тохун, фал хонхи зин уавæри ка исгъомбæл æй, е æхсист адтæй. Хумæтæги ин æ лæгдзийнæдтæн устур аргъ нæ кодта Уæлдæр командæкæнуйнадæ.

Советон Цæдеси Сæйраг Совети Президиуми Указмæ гæсгæ Семенæн уæдмæ лæвæрд æрцудæй Кади фиццаг къæпхæни орден дæр. Æма еци æртæ ордени нимад цудæнцæ Советон Цæдеси Бæгъатæри Сугъæрийнæ стъалуй æмрæнгъæ.

Сæрбæрзонд си адтæнцæ æ тугъдон æмбæлттæ дæр, æ алфамбулай ка адтæй, æ еци æмзæнхонтæ дæр. Хабæрттæ куд нæ игъустайуонцæ Иристонмæ дæр, гъæубæстæмæ, бийнонтæмæ. Еунæг анзмæ дин паддзахадæ исаккаг кæнæд уæхæн кадгин хуæрзеуæг æртæ хатти, уæд е куд нæй устур лæгдзийнади бæрæггæнæн?!

Семен æма æ хæццæ усхæй-усхæмæ ка тох кодта, уонæн сæ сæйрагдæр бæлдæ еу адтæй – знаги æхе лæгæтмæ фæссорун æма 'й уоми ниххорх, ниддæрæн кæнун, Уæлахез æрхæссун. Семен, ци минометон къуари рæнгъити тох кодта, уоми æхецæй уæлдай ма адтæй дууæ иристойнаги – Гæбути Гобе æма Гасинти Харитъон, уæдта узбеккаг Самандар Исламов, украинаг Григорий Зезул.

Кæрдæзæй лæдæрдтæнцæ – æнæдзоргæй, уотид цæстингасæй дæр. Знаги пулеметтæ фегуппæг кæнун ку багъæуидæ, уæд син се 'хсæн бунат базонун туххæй сæбæл хийнæй рацæуиуонцæ: лæдзæгбæл никкæниуонцæ каскæ æма 'й акъоппæй исдариуонцæ, цæмæй æй фашисттæ фæуидтайуонцæ æма 'й æрбахстайуонцæ. Æма махонтæ некæд фæррæдудæнцæ: кæцæй æрбахсиуонцæ, ецирдæмæ уайтæккæ фехсиуонцæ, æма син фадут фæуидæ сæ размæ æвæрд ихæс исæнхæст кæнунæн.

Æ сæрæндзийнади туххæй берæ уарзтонцæ Семен æ командиртæ дæр, уомæн æма сæ некæд фæффудевæд кодта. Мæнæ куд финста полки командир: «Хестæр сержант Хъалати Семен. Хуæздæр æфсæддонти фиццаг рæнгъити цудæй, æхе бавдиста бæгъатæр æма фæнзуйнагæй, æ цардбæл нæ аурста нæ Райгурæн бæстæ æма адæми сæрбæлтау. Агъазиау лæгдзийнадæ бавдиста знаги дæ-

рæн кæнуни гъуддаги. Æй берæ хуæрзеуæгъти аккаг...»

Тугъдон уæззау, тогæй идзаг даргъ нæдтæ... Æдзæстхæзæй сæбæл фæццудæй Хъалай-фурт. Фæццудæй сæбæл, цалинмæ цифуддæр знаг кæрæй-кæронмæ дæрæнгонд не 'рцудæй æма ралæудтæй Уæлахези Бон, цæстисугти хæццæ устур бæрæгбон... Тугъдвæллад æфсæддонтæ æздæхунцæ сæхемæ... Фал, Семен æ фидиуæзæгбæл исæмбæлуни размæ расабур æй Мæскуй... Куд бæгъатæр тугъдон, уотæ иссæй Уæлахези Пароди архайæг. Паради архайæн кадæ ма æрхаудтæй не 'мзæнхонтæй цалдæрæмæ, кæцитæн паддзахадæ искодта устур аргъ сæ лæгдзийнади туххæй.

Семен гъæубæстæмæ ку иссудæй, уæд æ бийнonti цийнæн кæрон нæбал адтæй. Еци цийнитæ ин кæд хъæбæр æхцæуæн адтæнцæ, уæддæр æхецæн берæ рæстæг не 'саккаг кодта уонæй хе рæвдаунæн, уолæфунтæбæл нæ фæцæй бæгъатæр тугъдон. Цубур рæстæги фæсте æ дустæ бахадта æма æрлæудтæй фæллойни надбæл, уомæн æма нæ фæгæ кодта косæг къохтæ. Æ къæхтæбæл ислаууон кæнун гъудæй, тугъди фæсте ихæлд хæдзарадæ. Æхебæл нæ ауæрдгæй фæллойнæ кодта Хъалати Семен е 'мгъæукæгти хæццæ.

Æ дæс æма æртинсæй анзи цалинмæ райевгъудæнцæ Хъалай-фуртæн, уæдмæ æ фæллойнæ нæ ниуагъта. Æ тугъдон æртæ цæфи дæр куд нæ бæрæг адтайуонцæ е 'нæнездзийнадæ æма хъауригæбæл? Фал уæддæр цардмæ æ зæрдæ рохс кодта, дзæгъæли хумæтæги ке нæ никкалдта æ тог тугъди будурти, уомæй.

Семен æ фæсте ниуагъта дзæбæх зæнæг, алкедæр си æй бунати, фауд æрхæссæн си некæмæ ес. Æ сæр си бæрзæндти хаста алкæддæр.

Патриотон-гъомбæладон кусти дæр Хъалай-фурт еузæрдиуонæй архайдта. Ахид уидæ ахургæнæндæнтти, заводтæ æма æндæр косæндæнтти. Æмбалдæй фæсæвæди хæццæ. Æ уодæнцойнæ ба адтæнцæ æ цæуæти цæуæт. Етæ дæр сæ кадгин Бабайæй адтæнцæ сæрбæрзонд. Етæ хуарз лæдæрунцæ, сæ Баба ци кадæ искодта, айдагъ муггагæн, гъæубæстæн нæ, фал æнæгъæнæ Иристонæн дæр, уой æма архайуонцæ уой хузæн рæстуодæй æма кæдзосæрдæй адæми æхсæн цæрунбæл.

***

Кæронбæттæни ба ма уой зæгъуйнаг ан, æма Хъалати бæгъатæр Семен кæд абони не 'хсæн нæбал æй (æ уæлзæнхон цардæй рахецæн æй 1991 анзи), уæддæр æ рохс ном нæ дзиллæй иронх нæй. Бæгъатæр тугъдони æносон бунат иссæй Дзæуæгигъæуи Кади Аллейи, æма ин уоми æ циртбæл æрæги æвæрд æрцудæй бюст. Къæйдорæй номæрæн фæйнæг æвæрд æрцудæй, Дзæуæгигъæуи ци хæдзари цардæй, уой фарсбæл.

Æрмæг мухурмæ
бацæттæ кодта
БАЛИКЪОТИ Топраз.

БЗАРТИ Геуæргий

ЦÆРГÆСТИ БАДÆНÆЙ...

ЛЕКЪТИ
Морат,
(1925-2014),
отставки болкъон,
Устур Фидибæстон
тугъди архайæг.

Советон Цæдеси Бæгъатæр БЗАРТИ Никъалайи фурт Геуæргий райгурдбæл 1 майи исæнхæст æй дæс æма фондзинсæй анзи (1911-1943). Æхсаргин тугъдони туххæй ци æрмæгутæ финст æрцудæй, уонæй равзурстан æма абони мухур кæнæн, Устур Фидибæстон тугъди хъазауатон архайæг Лекъти Морат æ рæстæги ке бацæттæ кодта, еци уац. Гъулæггагæн, Морат дæр абони не 'хсæн нæбал æй, æма аци æрмæгæй имисæн уой рохс ном дæр.

ДЕССАГ ба куд нæй, Иристони бæгъатæр фуртти царди нæдтæ куд æмхузон æнцæ, е. Ци æрмæгутæ сæбæл финст æрцудæй, уони ку кæсай, уæд дес кæндзæнæ: аци цæргæстæ цума, еу астынæй ратахтæнцæ, цума еу нийерæг мадæй игурд æнцæ æма сæ исгъомбæл кодта. Сæ еугурдæр сæ бæнттæ раивстонцæ тухст уавæрти. Фулдæр æнзтæ си кæбæл цудæй, етæ бавзурстонцæ уæззау куститæ марамæлай къæбæрбæл, кæстæртæ дæр минкыйдæр зиндзийнæдтæ нæ бавзурстонцæ.

Мадта сæ зæрдиугæмæ гæсгæ, сæ бæллæцтæ дæр æмхузон æнцæ нæ бæгъатæртæн. Сæ еугуремæ дæр – патриотизм æма интернационализми æнкъарæнтæ, æгæрон уарзондзийнадæ Иристонмæ, нæ устур Фидибæстæмæ еузæрдиуондзийнадæ.

Еци гъудитæ мæмæ фæззиндтæнцæ, æрæги бабæй Устур Фидибæстон тугъди Иристони номдзуд хъæболтæ ци агъазиау æскъуæлхтдзийнæдтæ раивстонцæ, уони туххæй æрмæг ку кастæн, уæд.

Æма ди баруагæс уæд, гæзеткæсæг, киунугæ кæсгæй мæ медбунати фæсхъиудтæн. Цума цæй туххæй? Мæ сæри фæвзурдæй еу тæссаг гъуди. Иристони Бæгъатæрти туххæй, æвæдзи, берæ æригон лæхъуæнтæ æма кизгуттæ нæ бакастæнцæ æма син се 'скъуæлхтдзийнæдтæ нæ зонунцæ. Ка 'й зонуй, æма уæхæнттæ ес хæстæрти 'хсæн дæр. Æвæдзи, нæ номдзуд æма æхсаргин тугъдон лæгтæн беретæн сæ муггæгтæ æма сæ нæмттæ зæгъгæ дæр нæ кæндзæнæн.

цæ, нæ син зонунцæ се 'скъуæлхтдзийнæдтæ. Е устур ходуйнаг æй нæ адæми кæстæр фæлтæрæн. Æма нæ уомæй Хуцау багъæуай кæнæд.

Æз нæ ирæзгæ фæсæвæдæн радзорунмæ гъавун ирон адæми номдзуддæр хъæболтæй еу – Бзарты Никъалайи фурт Геуæргий цард æма æскъуæлхтдзийнæдти туххæй.

Геуæрги райгурдæй 1911 анзи Зæронд Бæтæхъойгъæуи. Уони ма райгурдæнцæ Иристони дууæ æхсаргин фурти – Советон Цæдеси дууæ хатти Бæгъатæр, æфсади инæлар, номдзуд тугъдон разамонæг Плити Иссæ æма Советон Цæдеси Бæгъатæр Ходи Къоста...

Геуæрги ма минкый адтæй, уотемæй рамадæй æ фидæ. Гъæздугутæмæ цудæй ихуæрсти æма æхецæн къæбæр амал кодта. Октябри революций фæсте Советон хецаудзийнадæ лæвар ахур кæнуни барæ равардта мæгуртæн дæр. Ахур кодта Геуæрги дæр. Æхе гъæуи скъола каст ку фæцæй, уæд бацудæй Дзæуæгигъæуи педагогон техникуммæ. Ахур кодта хъæбæр хуарз. Æмхец адтæй æхсæнадон кустмæ дæр: техникуми фæскомцæдесонтæ 'й равзурстонцæ комитети секретарæй, куста профцæдесон комитети сæрдарæй дæр.

1932 анзи Геуæргий иснисан кодтонцæ фæскомцæдеси Цæгат Иристони обкоми æригæнтти коммунистон змæлди бюрой сæрдарæй. Æригон лæхъуæнæн урух нæдтæ байгон æнцæ идарддæри ахурмæ, æхсæнадон царди разæнгардæй архайунæн. Фал æ бæллæцтæ æндæр

адтæнцæ. 1932 анзи барвæндонæй бацудæй Сурх Æфсади рæнгытæмæ. Стæрти æма тугъдон ахурти хъаурæгин, бухсагæ æма арæхстгин сурхæфсæддони уайтæккæ æрæстæфтæнцæ æ командиртæ. Æма ин загътонцæ: дæ федæн æфсади хæццæ баст æй. Уæдта 'й ахур кæнунмæ раивстонцæ Дзæуæгигъæуи фæстæгæфсæддон училищемæ. Каст æй фæцæй 1936 анзи.

Райдæдта æригон лейтенанти тугъдон цард. Æртæ æнзæй фæсте бахаудтæй æцæг тугъди, уорсфиннæгти нихмæ тохи цæхæри. Дæргъæвæтийнæ нæ адтæй еци тугъд – æдеугур 104 бони. Фал си никкалдæй берæ тог – махæй си фæммард æй 74 мин адæймаги, æбæрæгæй фесæвдæнцæ 17 мин. Еци цубур тугъд куд карз æма уæззау адтæй, уой туххæй ма мæнæ ирд æвдесæн – 104 бони тугъди се 'скъуæлхтдзийнæдти туххæй Советон Цæдеси Бæгъатæри ном исаккаг кодтонцæ 412 сурхæфсæддони æма командирæн.

Берæ гъæзмæрттæ бавзурста æригон лейтенант, æхсæг роти командир Бзарты Геуæрги. Зæгъун гъæуи уой, æма финнаг салдаттæ цæттæ адтæнцæ уæхæн зин уавæрти тохунмæ, алцæмæй дæр адтæнцæ ефтонг. 45 градуси уазалти махуæнттæ æвзурстонцæ берæ зиндзийнæдтæ, тугъди бацæугæй, ахур кодтонцæ знаги нихмæ нæуæг мадзæлтæбæл. Еци фæлварæнтæн бафæразта Геуæрги дæр, еци тугъдæй рацудæй фæлтæрдгун афицерæй.

Устур Фидибæстон тугъд ка-

питан Бзари-фурти æрæййафта Карелий. Адтæй 367-аг æхсæг полкки батальони командир. Полкки лæууæн бунæттæмæ нимпурстонцæ фашистон æфсæдтæ. Уони æруорамун, Ладогæйи цади цæгатаг билгæронмæ сæ ма æрбауадзун – уæхæн ихæс лæудтæй полкки размæ. Райдæдтонцæ æверхъау тугъдтитæ. Знагмæ адтæй берæ фулдæр хъауритæ, хуæздæр техникæ. Геуæргий батальон фæдар нихъуæрд лæвардта фашистти нимпурститæн. Полкки командир майор Литвинов капитан Бзари-фурти туххæй финста:

«...Бзари-фурти батальони нихмæ æмпурста знаги дууæ полкей бæрцæ. Батальонбæл цудæй берæ зиантæ, фал, полкки фæрсæрдигæй гъæуайгæнгæй, 13 сахатти уорæдта знаги æмпурст æма æртиккаг батальонæн фадуæттæ исаразта тугъдæй ервæзунæн, нæуæг гъæуайгæнæн бунатмæ рацæуæн. 18 июли Бзари-фурти батальон æрфæдар æй Тохма-Йокийи дони билгæрон. Фашисттæ бацудæнцæ æ дууæ фæрсти, уæдта байервазтæнцæ æ кылдунмæ. Батальонбæл æртумбул æнцæ. Фал Бзари-фурт, ка фæттастайдæ, уонæй нæ адтæй. Е батальони хъауритæ уотæ арæхстгинæй æрæвардта, æма дууæ бони æма дууæ æхсæви фæдар лæудтæнцæ знæгти нихмæ. Уой хæццæ ниппурхæ кодта автомашинтти æнæгъæнæ колоннæ хуæцæнгæрзти хæццæ, уæдта ма 400 мотоцикли æма велосипеди, еу дзармадзан. Батальон æхемæ «æрæлхъивта» фашистти сæйраг хъауритæ. Уæдмæ полкки æма дивизий иннæ хæйттæ рацудæнцæ æндæр гъæуайкæнуйнадон бунæттæмæ. Æ ихæс хъæбæр хуарз исæнхæст кæнгæй, Бзари-фурти батальон фæййервазтæй æртухстæй.

25 июлæй 18 августи уæнгæ Бзари-фурти батальон гъæуай кодта Ладогæйи цади нигулæн билгæрон. Капитан Бзари-фурти бавдистан Сурх Стъалуй орденмæ».

Гъе уотæ райдæдта Геуæргийæн æ архайд Устур Фидибæстон тугъди.

1941 анзи сентябри майор Бзарты Геуæргий раивстонцæ тугъдон академиймæ. «Коммунист Бзари-фуртæн устур кадæ ес æ тугъдон æмбæлтти 'хсæн, – финста полкки командир. – Цубур рæстæгмæ æхе равдиста æхсаргин, нифсхаст æма тактикон æгъдауæй цæттæ командирæй. Мæнмæ уотæ кæсуй, æма академий цубур теоретикон ахурти фæсте æмбал Бзари-фурт æнтæстгинæй командæ кæндзæнæй полккæн».

Æма раст адтæй командир. Геуæргий академий бафæстеуат æй айдагъдæр 3 мæйи. Ахур ку фæцæй, уæд æй раивстонцæ 61-аг æфсади оперативон хайадæмæ. Ами дæр хуарз зонундзийнæдтæ райста тугъдон операцитæ цæттæ кæнуни æма се 'нхæст кæнуни гъуддаги. Фал Геуæргий фæндадтæй фронтмæ. Уой туххæй рапорт рапорти фæдбæл финста уæлдæр хецауадæмæ. 1943 анзи августи æ хæццæ исарази 'нцæ æма 'й ис-

нисан кодтонцæ 12-аг гвардион æхсæг дивизий 32-аг гвардион полкки командирæй.

Куд арæхстæй æ нæуæг бунати?

Уой туххæй æрхæсдзинан дивизий командир, гвардий болкъон Малькови дзурдтæ: «Полк карз тугъдтити нæдтæбæл рацудæй 70 километремæй фулдæр, исуæгъдæ кодта 35 гъæуи. Еци рæстæгмæ полк ниццагъта 800 немущаг тугъдони æма афицери, райста берæ уацйæртæгæ æма аллихузон тугъдон техникæ.

Гвардий дæлболкъон Бзарты Геуæрги уæлдæй арæхстгиндæрæй разиндтæй Днепри дони сæрти бахезунмæ цæттæ кæнгæй. Е адтæй хъæбæр вазуггин тугъдон операци. Донмæ бацæуæн нæ адтæй. Фашисттæ 'й æхстонцæ æнæрæнцæйгæй. Банакæ кæнуни фæрæзнитæ сæхуæдтæ исаразтонцæ гъæди лухтæй, фæйнæгугтæй... Цийфæнди адтæй, уæддæр 1943 анзи 29 сентябри æхсæви Бзари-фурти тугъдонтæ, знаги дзармадзантæ сæ хъæбæр æхстонцæ, уотемæй байервазтæнцæ Днепри иннæ билгæронмæ, æма уони æрфæдар æнцæ. Знаг сæ æхста æнæрлæугæй, гъавта сæ билæй рагæлдзунмæ. Бзари-фурти æфсæддонгæмæ кæд фагæ тохæн æрмæг нæ адтæй, уæддæр фæстауæрцæ кæнгæй карз нихъуæрд лæвардтонцæ знаги контрнимпурститæн. Сæ бунæттæ нæ ниуагътонцæ, уомæй фадут равардтонцæ дивизий иннæ хæйттæн Днепри сæрти байервæзунæн.

Днепри иннæ билгæронмæ бампурсуни гъуддаг арæхстгинæй ке исаразта, фæдар нифс æма лæгдзийнадæ ке равдиста, уой туххæй гвардий дæлболкъон Бзарты Геуæрги æй Советон Цæдеси Бæгъатæри ном райсуни аккаг».

Уотæ ниффинста дивизий командир фронти командæгæнæг æфсади инæлар К. Рокоссовскиймæ. Е дæр исарази æй. Геуæргийæн æ тугъдон æмбæлттæ рагацау кодтонцæ зæрдиаг арфитæ.

Бзари-фурт уой туххæй æхебæл нæ фæнвæрстæй, æ полк идарддæр æмпурста æма Нигулæн æрдæмæс сурдта фудголти. Уотæ дзорида:

– Размæ! Нигулæнмæ! Сау хелаги сæр ракъуæрæн фашистти лæгæти!

32-аг æхсæг полкки гвардионтæ карз тох кæнгæй, бахъæрдтæнцæ Берлинмæ. Фал сæ бæгъатæр командир сæ хæццæ нæ адтæй. Æхсаргин Геуæрги! Æ фæтæн, домбай реубæл ин нæбал бакодтонцæ Советон Цæдеси Бæгъатæри сугъзæрийнæ стъалу. СССР Цæдеси Сæйраг Совети Президиуми Указ фæззиндтæй 1944 анзи 15 январь. Геуæрги ба мæлæтдзаг цæф фæцæй 1943 анзи 23 ноябрь, знаги тухгин контрнимпурститæн нихъуæрддæтгæй. Ци нæ кодтонцæ дохтиртæ, уæддæр сæ къохи нæ бафтудæй æ фæййервæзун кæнун.

Иристон некæд феронх кæндзæнæй æ уарзон, æ бæгъатæр, æ намусгин цæргæси. Æ ном лæвæрд æрцудæй Дзæуæгигъæуи гъæунтгæй еуемæн.

ЦИЙФÆНДИ КУ УА, УÆДДÆР БÆГЪАТÆР БÆГЪАТÆР АЙ!

УСТУР Фидибæстон тугъди æцæг бæгъатæрдзийнадæ ка бавдиста, æ тог æнæвгъауæй ка калдта нæ Райгурæн бæсти сæрбæлтау, уæхæнттæ адтæнцæ мингай тугъдонтæ. Фал, гъулæггæн, сæ еугурей æскъуæлхтдзийнæдтæн аккаг аргъонд не 'рцудæй.

Куд царди, уотæ тугъди медæгæ дæр адтæй æхе гъолондзийнæдтæ. Карнæ еуети исесидæ Кади хонхи бæрзондмæ, иннети ба, кæд æма уоййасæбæл исцитгин кæнуни аккаг уиуонцæ, се 'хсаргин хъиамæттæмæ гæсгæ, уæддæр кенæ син гъæугæ аргъонд не 'рцæуидæ, кенæ ба бустæги æнæргъудийæй байзайиуонцæ. Уотемæй ба уони байвæрд еумæйæг тохмæ æнæуæзгæдæр нæ адтæй, кæмидæрти ба, ка 'й зонуй, никки агъазиаудæр. Уотæ дæр рауайидæ, æма, Райгурæн бæстæ æ рæстæги ци бæгъатæрти исхуарзæнхгин кодта аллихузон хуæрзеугутæй, уонæй беретæбæл æмбæлгæ дæр нæбал искодтонцæ сæ ордентæ æма майдантæ, уотемæй рандæ 'нцæ се 'носон дуйнемæ. Кæбæлдæрти ба ма исæмбалдæнцæ фæстугъд, дæсгай-инсæйгай æнзтæ рацæугæй, хаттæй-хатт ба – сауæнгæ сæ фæсмæрдæ.

Нæ дзиллæй 1941 анзи æ уарзон адæмæн хуæрзæбон ка разагъта æма знаги нихмæ тохмæ ка рандæ 'й, етæ адтæнцæ дæсгай мин адæймæгутæ. Беретæн си сæ зинг æносмæ бахустæй идард рауæнти, кæмæн ба фæсарæнти паддзахæдтæ знаги дæмбæлгæй уæгъдæгæнгæй дæр. Кадæртæ ба – æнæгъæнæ уал анзи фæттох кодтонцæ, тугъди кæрони ба, Берлин есгæй, сæ адзал иссирдтонцæ.

Адæймаг, æвæдзи, дорæй фæдардæр æй, æндæр етæ ци зиндзийнæдтæн ниффæрзтонцæ, ци лæгæвзæрæнти сæрти рахизтæнцæ, уонæй æгайнæг къæдзæхтæ фæйнердæмæ фæххаудтайиуонцæ.

Цæгат Иристони мингай тугъдонтæ хуарзæнхæгонд æрцудæнцæ аллихузон паддзахадон хуæрзеугутæй, нæудæс æма æртинсæйæмæн ба си Райгурæн бæстæ исаккаг кодта Советон Цæдеси Бæгъатæри ном. Куд рабæрæг æй, уотемæй уони нимæдзæ зингæ фулдæр адтайдæ. Нæ тугъдонтæй беретæ, устур уонæхсарæ равдесгæй, æвдист æрцудæнцæ, цæмæй син еци кадгин ном аккагонд æрцудайдæ, фал син алли рауæнттæмæ гæсгæ ба лæвæрд не 'рцудæй.

Еци «рæуæнттæ» ба аллихузон рауæнттæ: кæмæн хуæрзеугæй райсуни туххæй арæзт гæгъæдитæ надбæл фесафтонцæ æма афойнадæбæл не 'сæмбæлиуонцæ бунатбæл, кæмæн ба æ бийнонтæй, кенæ къабæзтæй кадæр 1937 анзи культæ азарæй ахæст æрцудæй æма 'й е багыгæ дардта Бæгъатæри ном райсунмæ. Уотæ дæр рауайидæ æма Советон Цæдеси Бæгъатæри ном раттун æнгъезидæ æма уой туххæй гъæугæ гæгъæдитæ цæттæгонд æрцæуиуонцæ, е еци рæстæг тугъдон архæйдтити уæззау цæф фæуиуидæ æма æ кеми нæ уидæ, уотемæй бахауидæ уацари знаги къохтæмæ. Уидæ ма берæ æндæр бахъоргæнæг гъудæгутæ дæр.

Советон Цæдеси Бæгъатæри ном райсунмæ æвдист ка 'рцудæй, фал лæвæрд ба кæмæн не 'рцудæй, уæхæнттæ республик тугъдонтæй нерæнгæ бал зундгонд æнцæ дæс æма инсæй адæймагæмæй фулдæр. Етæ 'нцæ, Бæгъатæри ном син раттун туххæй гъæугæ гæгъæдитæ ке туххæй бæлвурдæй бæрæгонд æрцудæнцæ. Абони мухур кæнæн уонæй цалдæрей туххæй цубур игъосункæнуинæгтæ.

АХЪОТИ-ЛАЗЕР

Ахъоти Дзамболати фурт Лазæр райгурдæй 1916 анзи Цæгат Иристони Дигорай гъæуи. 1939 анзи барвæндонæй рандæ 'й Сурх Æфсади рæнгъитæмæ. 1939–1940 æнзти архайдта Финляндий хæццæ тугъди.

Устур Фидибæстон тугъд ку райдæдта, уæд архайдта Мæскай, Сталингради æма Курски къæлæти бунмæ тугъдтити. Архайдта операци «Багратион»-и, фиццæг гвардион авиацион дивизий 75-аг æмпурсæг полкки, Советон Цæдеси Бæгъатæр, майор Жабинскийи экипажи хæццæ хестæр æхсæг-радист уогæй.

Аци экипаж берæ карз тугъдтити фескуæлхтæй. 1945 анзи 15 феввали æмпурсæг хуæдтæхугути къуарæн лæвæрд æрцудæй ихæс, сахар Кенигсберги рæбун ци тугъдон наутæ æма транспорт бамбурд æнцæ, уони ниддæрæн кæнун. Кæд бонигъæдæ бустæги нæбæзгæ адтæй – мегъæ хъæбæр ниллæг æрбадтæй, мет, уæддæр хуæдтæхугутæ (фараст экипажи) кæрæдзей фæдбæл истахтæнцæ уæлдæфмæ...

Командæкæнуинади ихæслæвæрд æнхæстгонд æрцудæй, фал фæстæмæ ку æздахтæнцæ, уæд бахаудтæнцæ зениткити тухгин дорадзагъди. Жабинскийи хуæдтæхæг иссугъдæй. Командир бардзурд равæрдта æхсæг – радист Акъой-фуртæн, цæмæй хуæдтæхæгæй рагæпп кæна, фал ин фæдарæй дзуапп равæрдта: «Батя, кæронмæ дæр еумæ уодзинан æма ма знаян агъазиау зæрантæ æрхæсдзинан!...»

Æма уæд сæ цæфсгæ-содзгæ ИЛ-2 исаразта знаги танкти, бронетранспортерти æма хуæдтолгити колоннæмæ...

Еци æскъуæлхтдзийнади туххæй 75-аг æмпурсæг авиалполкки командир балæвардта курдиадæ, цæмæй еци бæгъатæр экипажи иуонгæн еугуремæн дæр аккагонд æрцудайдæ Советон Цæдеси Бæгъатæри ном... Фал еци курдиадæ, гъулæггæн, цæмæдæр гæсгæ нимад не 'рцудæй...

Немуцаг-фашистон æрбалæборугути нихмæ тохи агъазиау бæгъатæрдзийнадæ ке бавдиста, уой туххæй Акъоти Лазæр хуарзæнхæгонд æрцудæй Сурх Стъалуй дууæ орденæмæй, Устур Фидибæстон тугъди фиццæг къæпхæни орденæй, Сурх Турусай дууæ орденæмæй, цалдæр тугъдон майданæмæй.

...Калинингради облæсти сахар Мамоновой (раздæри сахар Хейлигенбайли) бæрæгастæу бунæттон парк мраморæй конд мемориалон циртдзæвæнбæл æностæмæ финст æрцудæнцæ Жабинский æма Акъоти Лазæри нæмттæ.

ГАЦОЛАТИ-ВИКТОР

Гацолати Аслæмурзи фурт Виктор райгурдæй 1916 анзи Дигоргоми Нæуæггъæуи. 1937 анзи хъæбæр хуарз бæрæггæнæнти хæццæ каст фæцæй Цæгат-Кавкази педагогон институт, 1941 анзи ба каст фæцæй. Ф. Э. Дзержинскийи номбæл Академий артиллерий æфсæддон-техникти къурситæ.

Устур Фидибæстон тугъди командæ кодта хецæн зениткити-артиллерион дивизионтæн, полктæн Калинински, Нигулæн, Цæгат-Нигулæн, Воронежи æма Украины фиццæг фронтти.

Архайдта Мæскай, Курски æма Берлини тугъдтити.

1943 анзи 5 июли, Курски къæлæти тугъд æ тæккæ тæмæни ку адтæй, уæд зениткити-артиллерион 848-аг полкки командир майор Гацолати Виктор, æхе цардæн тæссаг уогæй, тугъди цæхæрæй, æ арæхстгин команди фæрци райервæзун кодта æ полкки 1-аг æма 3-аг батарейтæ. Еци усми сæбæл уæлдæфæй сæдæгай бомбитæ калдтонцæ немущи хуæдтæхугутæ, сæ нихмæ ба лæудтæй знаги 80 танки. Нæуæг бунæттæ æрахæсгæй, Гацолатифурти æфсæддонтæ сæ тох никки фæккарздæр кæнгæй, еци бон æргæлстонцæ 15 немущаг хуæдтæхæгæй, уой уæлæнхæсæн ба ма дзæвгарæ зæран æрхастонцæ сæ нихмæдзæуæг бронетехникæн.

Курски бунмæ тугъди уæхæн бæгъатæрдзийнадæ ке бавдиста, уой туххæй 848 зениткити-артиллерион полкки командир бавдиста Гацолатифурти, цæмæй ин исаккаг кодтайиуонцæ Советон Цæдеси Бæгъатæри ном. Фал ин, цæмæдæр гæсгæ, лæвæрд ба не 'рцудæй. Гацолатифурт уæззау тугъдтити хæццæ бахъæрдтæй сауæнгæ Берлинмæ. Райгурæн бæстæ ин исаккаг кодта Сурх Турусай æртæ ордени, Александр Невскийи орден, Фидибæсти тугъди 1-аг къæпхæни дууæ ордени, Сурх Стъалуй орден æма берæ майдантæ.

Фæстугъд командæ кодта ракетон дивизийæн, адтæй æфсæддон округи командæгæнæги хуæдæйивæг, куста ССР Цæдеси æдасдзийнадæ гъæуайкæнуинади Министради Сæйраг аппарати. Инæлар-лейтенант Гацолати Виктор адтæй зундгонд ахургонд. Берæ æнзти ахур кодта фæлтæртæ командиртæ исунбæл, ниффинста дзæвгарæ методикон æма науон куститæ. Æй «ССР Цæдеси уæлдæф гъæуайкæнуинади æфсæддонтæ», – æртæтомон монографий автор (1941–1945 æнзтæ).

1994 инæлар-лейтенант Гацолати Аслæмурзи фурт Виктор æ цардæй рахецæн æй. Æвæрд æй Дзæуæгигъæуи Намуси Аллейи.

КАТАУТИ-ВЛАДИМИР

Катаути Василийи фурт Владимир райгурдæй Дигори райони Дур-Дури гъæуи. Будуйрон фронтти 53-аг æфсади батальонтæй еумæн командæгæнгæй, Катаути-фурт архайдта Белгород æма Харьков знагæй исуæгъдæ кæнуни тохти.

Еци сахартæ иссæребарæ кæнунбæл тохти ци æхсарæ æма бæгъатæрдзийнадæ бавдиста, уой туххæй 53-аг æфсади командæгæнæг батальони командир Катаути Владимири бавдиста, цæмæй ин лæвæрд æрцудайдæ Советон Цæдеси Бæгъатæри ном, фал ин цæмæдæр гæсгæ, уой бæсти лæвæрд æрцудæй Сурх Турусай орден.

Фæстæдæр Владимир адтæй 61-аг æфсади 89-аг Варшави Сурхтурсагин æхсæг корпуси сгаруги командири хуæдæйивæг. Архайдта сахар Варшавæ знагæй исуæгъдæ кæнуни фæдбæл тугъдтити. Еци хабæрттæй æ зæрдæбæл ке бадардта, уонæй еу адтæй мæнæ ауæхæн. Цæветтонгæ, советон тъасхæгæнгутæ сæ тугъдон ихæс æнхæст кæнгæй исцурæвæрæ 'нцæ польшаг партизантæбæл æма, еумæ архайгæй, ниддæрæн кодтонцæ знаги артиллерион полк. Владимирæн е 'мбæлттæ хуарзæнхæгонд æрцудæнцæ ордентæ æма майдантæй, æхецæн ба ин исаккаг кодтонцæ Фидибæстон тугъди 1-аг къæпхæни орден. Цифуддæр знаги дæрæн кæнгæй Катаути Владимир æ тугъдон æмбæлтти хæццæ бахъæрдтæй Берлинмæ. Нацистон Германий сæйраг сахар Берлин байсуни уæззау тугъдтити, адтæй æхсæг батальони командир æма америкаг æфсæддонти хæццæ еумæ ниддæрæн кодтонцæ 1945 анзи 3 майи немущи «СС»-и устур къуар.

Америки Еугонд Штатти 9-аг æфсади командæгæнæги бардзурдмæ гæсгæ майор Катаути Владимир хуарзæнхæгонд æрцудæй америкаг Кадгин Легиони орденæй. Е адтæй бæгъатæр тугъдонæн æ фæндзæймаг хуæрзеуæг. Фæстугъд Катаути Владимир куста нæ республикæи аутоуправлений аллихузон бæрзон бунæтти.

Зæгъун ма гъæуи уой дæр, æма Владимирæн Райгурæн бæсти сæрбæлтау тугъди фæммард æнцæ æ цуппар хестæр æнсувæри, уони бæгъатæрдзийнади туххæй сæбæл нæ дзиллæ искодтонцæ зæрдæмæгъаргæ зар. Уонæбæл хъонц кæнгæй, Владимир зæрдристæй имиста е 'дзæрд тугъдон æмбæлтти дæр: Евгений Огородникови, Къæбисти Геуæргий æма ма беретæ. Æ имисуйнæгти уотæ финста: «Хестæр лейтенант Къæбисти Г.Х. 1942 анзи ноябри фиццæг бæнтти æверхъау тугъдтити рæстæг фæммард æй бæгъатæрæй...» Владимир хъæбæр фæсмон кодта, Огородников æма Къæбиси-фурт кæцæй адтæнцæ, уой бæлвурдæй ке нæ базудта, уобæл.

НИККОТИ БЕЗА

Никкоти Темурхъани фурт Беза райгур-
дæй 1920 анзи Дигоргоми гъæу Мæхчески.

Лейтенант, 409-аг æхсæг дивизий
964 артиллерион полки взводи коман-
дир Никкой-фурти тугъдон над райдæдта
1942 анзи Цæгат Кавкази. Ами искъоба-
лæ 'й знаги хæццæ комкоммæ. Майкопи
рабунти цудæй карз тугъдтитæ. Дæсни
разамунд ке лæвардта дзармадзанти
батареян, уой туххæй ин 1943 анзи 25
феврари исаккаг кодтонцæ Устур Фиди-
бæстон тугъди 1-аг къæпхæни орден.
Дууæ мæйей фæсте хестæр лейтенант
Никкой-фурт нисангонд æрцудæй хецæн
артиллерион дивизиони командири хуæ-
дæйивæгæй.

Берæ устур лæгдзийнæдтæй фескъу-
æлхтæй Никкой-фурт. Тугъдтитæй еуей
рæстæг е ци разæгъди лæгдзийнæдæй
фескъуæлхтæй, уой туххæй 1944 анзи
2 декабри дивизиони командир капитан
Нобелев балæвардта гæгъæдитæ, цæ-
мæй хестæр лейтенант Никкоти Безайæн
лæвард æрцауа Советон Цæдеси Бæгъ-
атæри ном. Фал... Дивизий командир инæ-
лар-майор Гречанный цæмæдæр гæсгæ
райеуварс кодта Безай туххæй гæгъæди-
тæ. Æма ин исаккаг кодтонцæ айдагъдæр
Тугъдон Сурх Турсай орден. Тугъди дæр,
æвæдзи, нивæ гъудæй...

Уогæ, ци! Беза разиндтæй хъæбæр
нивгун — уодæгасæй, уæлахездзæуæй
исæздахтæй фронтæй, тугъдæн æ арф
содзгæ артæй. Æ тугъдон над фæццæй
Германий зæнхæбæл. Фæссурдта знаги
Кавказæй уомæн æхе лæгæтмæ. 1946
анзи Никкой-фурт исæмбалдæй æ райгу-
рæн хæдзарæбæл. Усхъитæбæл капита-
ни стъалутæ, реубæл æртæ ордени æма
цалдæр майдани, уони æной ба ма Сæй-
раг командæгæнæги номæй Арфи гæгъæ-
дитæ æхсардæс.

Тугъди фæсте Беза райста дууæ
дæсниади ахури фæрци. Куста астæуккаг
скъолай ахургæнæгæй, Мæхчески райони
партий фиццæг секретарæй, уой фæсте
Чиколой гæдикустгæнæн хæдзарæди
директорæй, гъæусовети сæрдарæй,
цалдæр хатти 'й исæвзурстонцæ гъæуи,
райони Совети адæмон депутатæй. Ад-
тæй ин устур кадæ адæми астæу, берæ
'й уарзтонцæ фæсæвæд, цудæй фæстаг
бæнтти уæнгæ дæр фиццæгти разæй. Гъе
уæхæн адтæй нæ хестæр тугъдон лæг,
æнæ Сугъзæрийнæ Стъалуйæй Советон
Цæдеси æцæг Бæгъатæр Никкоти Темур-
хъани фурт Беза... Гъулæггæн, абони не
'хсæн нæбал æй — 1984 анзи мартъий ра-
хецæн æй æ уæлзæнхон цардæй... Рохсаг
уæд... Æ рохс ном ба нæ дзиллæй иронх
некæд уодзæнæй...

УРУЙМÆГТИ МИХАЛ

Уруймæгти Тараси фурт Михал рай-
гурдæй 1923 анзи Дигорай гъæуи. Ар-
хайдта Курск, Польшæ, Венгри æма Че-
хословаки знагæй исæрæбарæ кæнуни
тугъдтити. Михалæн тугъд фæццæй 1945
анзи 17 майи.

Михал разамунд ци æсгарæг ротæн
лæвардта, етæ æнхæст кодтонцæ тæккæ
уæззаудæр ихæстæ. Архайдтонцæ 205
æсгарæн нимпурстем. Уацари райстон-
цæ 53 «æвзаги». Тугъдон бардзурдтæ æн-
хæст кæнгæй, тьасхæгæнгутути ци уавæрти
архайун багъæуидæ, уони неццæй хæццæ
рабарæн адтæй.

Уой туххæй Уруймæгти Михали хуарз
зонгæ отставка инæлар-лейтенант Е. Ма-
лашенко не 'мзæнхони туххæй æ имисуй-
нæгти уотæ финста: «Беретæ 'й, æвæдзи,
нур ба зонунцæ, тьасхи архайун кенæ
знаги фæсхылдунмæ багъзун ци æй,
уой. Уотид балæдæрун дæр зин æй, тьас-
хæгæнæги цæйбæрцæ уоди хъаурæ гъæ-
уй, цæмæй æхсæвæ кенæ фудрæстæги
бониккон бурай минитæй ефтигъд будури
сæрти, телин горени хурфити, нихмæлæ-
ууæги æхсти фулдæр знаги æхстити топ-
пæй-пулеметтæй æма артиллерий æхсти
æмбæрæни комкоммæ цæун. Уæхæн
уавæрти тугъди рæстæг еудадзуг архай-
гæ рауайидæ тьасхидзæуæг Уруймæгти
Михалæн дæр...»

Ахид уотæ дæр рауайидæ, æма си
кадæртæ фæммард уиуонцæ. Æма Уруй-
маги-фурти æмбæлттæй ескæбæл еци
бæлах ку æрцауидæ, уæд си некæд неке
ниуагъта знаги фæсхылдун. Уордигæй
æ рагъбæл æхецæн мæлæтæй тæссаг
уогæй, рахаста ка фæммард æй, æ еци
æмтохæнæгæмæй цуплæрдæсей. Зæгъун
гъæуй, не 'мзæнхон тугъди будурæй ра-
хаста инсæйемæ хæстæг цæф афицери
æма тугъдони.

Уруймæгти Михал хуарзæнхæгонд
адтæй цалдæр паддзахадон хуæрзæуæ-
гæмæй: лæвард ин æрцудæй Намуси 2-аг
æма 3-аг къæпхæнти орденæ, Сурх Стъа-
луй дууæ ордени, Фидибæстон тугъди 1-аг
къæпхæни орден. Æ еци хуæрзæугути 'хсæн
гъæуама исæрттивтайуонцæ Сугъзæрий-
нæ Стъалу æма Ленини орден дæр, фал...

Цæугæдон Одери сæрти бахезуни
æма сахар Острави алфамбулай арæсæн
байахæссунбæл ци бæгъатæрдзийнадæ
бавдиста, уой туххæй Уруймæгти Михал,
е 'мтохæнгутæ Ф. Ненашев, В.Леонов,
радист Н. Савкин, Г.Шекера, В.Рудаков,
Л.Ростекаев, А. Давыдкин, С.Пеликанов
æма майор Е. Малашенко (къуари коман-
дир) æвдист æрцудæнцæ, цæмæй син Со-
ветон Цæдеси Бæгъатæри ном лæвард
æрцудайдæ, фал циуавæрдæр рауæнт-
тæмæ гæсгæ, уонæй еунæгæмæн дæр
лæвард не 'рцудæй еци кадгин ном.

ХАЧИРТИ СÆЛИХ

Хачирти Хъансауи фурт Сæлих рай-
гурдæй 1916 анзи Ирæфи райони Лескени
гъæуи. 1933 анзи каст фæццæй сахар Вла-
дикавкази дууæанзон къурситæ. 1937 ба
æрвист æрцудæй Сурх Æфсади рæнгъити
службæ кæнунмæ.

1939 анзи ин лæвард æрцудæй кæ-
стæр лейтенанти ном, æма иссæй 72-аг
артиллерион полки взводи командир.
Архайдта Финляндий хæццæ тугъди.

Хачирти Сæлих Устур Фидибæстон
тугъди рæстæг архайдта Ленингради,
Волхови, 1-аг Прибалтиаг æма 2-аг Бе-
лоруссаг фронтти, немуци нихмæ тох
кæнгæй. Еци рæстæг ин æ бæгъатæрд-
зийнади туххæй райгурæн бæстæ исаккаг
кодта Ленини, Сурх Турсай, Александр
Невскийи, Фидибæсти тугъди 1-аг къæп-
хæни орденæ æма финддæс майдани.

Хачири-фуртæн ци æфсæддон ха-
рактеристикæ лæвард æрцудæй, уоми
бакæсæн ес: «Тугъди рæстæг æй æдæр-
сагæ, фæдар, бæгъатæр. Прибалтики æма
Скæсæйнаг Пруссий, сахартæ Данциг æма
Берлин райсунбæл тугъдтити æхе равди-
ста хъæбæр æхсаргинæй. Хачири-фурти
дивизион, 5-аг цæвæг æфсади уогæй, ар-
тиллеристти 'хсæн разæй бахъæрдтæй
Берлинмæ. Уæлдай устурдæр бæгъатæрд-
зийнадæ ба Хачири-фурт равдиста Берлин
байсунбæл тугъдтити. Уомæ гæсгæ ба 'й
1-аг Белоруссаг фронти командæгæнæг
бавдиста Советон Цæдеси Бæгъатæри
ном райсунмæ, фал ин цæмæдæр гæсгæ
лæвард æрцудæй Ленини орден.

Берлин байсунбæл тугъдтитæ имис-
гæй, Хачири-фурт уотæ дæрдта: «Уæд
мах, берæ цидæртæ нæ зудтан, абони
æфсæддон училищети алли курсант дæр
æма уæлдæр ахургæнæндæнтти сту-
денттæ бæлвурдæй ке зонунцæ, уæди
хабæрттæй берæ цидæртæ. Зæгъæн,
нæ нин адтæй зундгонд, 1-аг Белоруссаг
фронти Æфсæддон Совет æхе ке бахадта
Берлини гарнизони командæкæнуйнадæ-
мæ, цæмæй æруорамонцæ æнæсæрфат
нихмæлæуд æма дуердигæй дæр дзæгъ-
æли зиантæ мабал цæуонцæ. Фал еци
рæстзунд фæндонбæл не 'сарази 'нцæ.
Уæд нæ зудтан, уой дæр, æма Гитлер
Деницмæ тел ке барвиста, кæцими загъд
адтæй: «Берлинбæл тох Германийæн æй
адзайлаг тох...»

Берлин байсуни тугъдтити Хачирти
Сæлих уæлдай æхсардзийнадæ ке бав-
диста, уомæ гæсгæ 'й 1-аг Белоруссаг
фронти артиллерий командæгæнæг бав-
диста Советон Цæдеси Бæгъатæри ном
райсунмæ, фал ин, гъулæггæн, цæмæ-
дæр гæсгæ еци ном лæвард не 'рцудæй,
лæвард ин æрцудæй Ленини орден.

ХÆТÆГТИ ХАРИТОН

Райгурдæй Цæгат Иристони Олгин-
скийи гъæуи 1914 анзи 20 декабри. 1938
анзи каст фæццæй Дзæуæгигъæуи гъæуу-
онхæдзарæдон институт. 1939 анзи ба имæ
фæдздзурдтонцæ Сурх Æфсади рæнгъи-
тæмæ. Устур Фидибæстон тугъди тæккæ
райдайæнæй фæстæмæ хъазауатонæй
тох кодта немуцаг-фашистон æрбалæбор-
гити нихмæ — фиццæг фронти, фæстæдæр
ба уотæ рауадæй, æма архайдта Бело-
руссий партизанти æмрæнгъæ, адтæй си
къуари командир, кунæггæнæг-æсгарæг
хайи комиссар, минскаг оперативон Цен-
три командири хуæдæйивæг. 1944 анзи
ба ахур кодта æсгарæг афицæртæ цæттæ-
гæнæн Уæлдæр къурсити, æ фæууни фæ-
сте ба æрвист æрцудæй Чехословакимæ.
Æ агъазиау тугъдон æсхуæлхтитæмæ
гæсгæ партизанти командæкæнуйнадæ
балæвардта курдиадæ, цæмæй ин лæ-
вард æрцудайдæ Советон Цæдеси Бæгъ-
атæри ном, фал цæмæдæр гæсгæ сæ еци
курдиадæ æнхæстгонд не 'рцудæй...

Сурх Æфсади рæнгъити служби фæ-
сте Хætæги-фурт исæздахтæй Цæгат Ири-
стонмæ. Куста республики гъæууон хæд-
зарæди министрадæ. 1947 анзæй 1954 анзи
уæнгæ разамунд лæвардта кæрхитæда-
рæн совхоз «Цæлыкк»-æн, цалдæр анзæй
дæргъи адтæй Даргъ-Къохи гъæусовети,
уой фæсте ба Кирови райони æнхæсткоми
сæрдар. Æвзурст æрцудæй партий Ор-
джоникидзе райкомы фиццæг секретарæй.
Берæ æнзти дæргъи разамунд лæвардта
Цæгат Иристони гъæууон хæдзарæди ми-
нистрадæн. Хуарзæнхæгонд æрцудæй ал-
лихузон паддзахадон хуæрзæугутæй, уони
'хсæн I къæпхæни Сурх Турсай орден,
майдан «Устур Фидибæстон тугъди парти-
зан», уæдта берæ æндæр орденæ æма
майдантæй, Кади гæгъæдитæй.

Хætæгти Харитон æма æ тугъдон
æмбæлттæн фæстугъд ци фембæлдтитæ
уидæ, уонæй еуей туххæй уотæ имиста:
«Æрæмбурд ан Мински. Уоми нæ къуарæй
беретæ 'нцæ: Золотухин косуй машини-
стæй, Пучовский иссæй юрист, санитаркæ
Александрæ Стефанович нуртæккæ æй
дохтир, Лещинская Софья æма Мосевич
Станислав дæр уоми 'нцæ... Фембалдан.
Кæрæдзæмæ кастан æма нæ зæрдæбæл
æрлæудтæнцæ, ка фæммард æй, етæ.
Нигъгос ан. Æма бабæй нæуæгæй дзо-
рун райдæдтан. Нæ дзубандийæн кæрон
нæ адтæй: «Гъуди ма кæнис, гъуди ма кæ-
нис...» — раст магнитофон æрæвæрæ æма
нæ къуарей цардæгас истори финсæ...

Хætæгти Александрæ фурт Харитон
æ уæлзæнхон цардæй рахецæн æй 2005
анзи. 2011 анзи ба, Хætæги-фурт Дзæу-
æгигъæуи ци хæдзари цардæй (Бородин-
скийи гъæунгæ, 19), уой фарсбæл цитгин
уавæри фæдаргонд æрцудæй æ кадæн
мемориалон фæйнæг.

Зæнхæбæл фудæнхи арт ку иссугъдæй, уæд æз дæр фиццаг бæнттæй фæстæмæ мæ къохтæмæ райстон уæззау хуæцæнгæргъ æма фашисттæй истон нæ сæребæрæуарзæгæ, рæстуодæй æфхуæрд адæми маст. Еу æма дууæ хатти комкоммæ нæ исæмбалдтæн мæлæтбæл дæр. Дæсæймаг гвардион дивизий командирæй мæ ку иснисан кодтонцæ,

ХАЙТИ Индирбий

сæ гæгъæдитæ æвдист æрцудæнцæ еци кадгин хуæрзеуæг райсуни туххæй. Фал, гъулæггæгæн, сæ реубæл не 'сæрттивта Сурх Стъалуй орден... Кенæ надбæл карз тугъдтити рæстæг гæгъæдитæ сæ бунатбæл нæ исæмбæлиуонцæ афойнадæбæл, гæнæн ес æма нæ бюрократон фæззелæнти туххæй дæр... Ци æй, куд æй, уæддæр етæ нæ хъайтарти нимæдзи 'нцæ. Сæ лæгдзийнадæ æма сæ кадæ ниллæгдæр нæй æнæ Сурх Стъалуй орденæй дæр...

Еци хъайтарти нæмттæ ба-зудтан патриотикон клуб «Рай-

уа... Фал æ цийнæ берæ рæстæг нæ рахаста... Райдæдта Устур Фидибæстон тугъд. Индирбий тугъдæн æ тæккæ цæхæри бахаудтæй. Фиццагидæр архайдта Ростовмæ знаг не 'рбауадзунбæл карз тугъдтити 1941 анзи (æвт. — сахар Ростов байсунбæл дууæ хатти цудæй карз тугъдтитæ: фиццаг — 1941 анзи, уæдта 1943 анзи, уæд немуч тард æрцудæнцæ еци сахарæй).

Хайти сахъигурд æхæбæл нæ ауæрдгæй дæрæн кодта цифуддæр знаги. Е 'скъуæлхтдзийнæдтæ берæ 'нцæ. Фал си нæ цæстæ радардзинан цал-

æй ервæзун кодта, æма бунæттон цæргутæ Индирбийи иссирдтонцæ, сæхемæ ин æ гъæнтæ бадзæбæхтæ кодтонцæ. 21 августы тухамæлттæй нæхеуæнтæбæл исæмбалдæй. Изолдæр бабæй хъазауатонæй тох кодта гитлеронти нихмæ. Дууæ хатти ма 'й рагъавта знаги нæмуг, фал бабæй госпитæли фæсте нæуæгæй, нæуæг хъауритæй æ тугъдон æмбæлтти размæ...

1943 анзи кæрони хестæр лейтенант Хайти Индирбий командæ лæвардта 1164-аг æхсæг полкки 346-аг Дебальцовскаяйи æхсæг дивизий батальонæн. Хъæбæр дæсни разамунд лæвардта батальонæн. Æнæрцæф, æнæргъуди ихæслæвæрдтæ некæд æвардта батальони размæ. Алли размæмпурсти дæр уидæ еугурей разæй, æма уомæй уагъта устур нифс æфсæддонти бауæри.

Уæлдай хъæбæрдæр аци батальон фескъуæлхтæй цæугæдон Сиваши сæрти бахезунбæл тугъдтити. Еци цæугæдон цæуй Крыми æндæргъцæ. Æ дæргъæ æй сæдæ километри фулдæр. Донæн æ тæккæ нарæгдæр бунати уæрхæ 'й æртæ километри, æ æрфæ ба 'й фæйнæ хузи: кæмидæрти арфдæр, кæмидæрти ба уæлбундæр. Фал æ тæккæ дессагдæр ба е æй, æма æ бун æй лахъа. Гъе уæхæн уæззау уавæрти сæ тугъдон уагæвæрд æнхæст кодтонцæ командиртæ æма æфсæддонтæ.

Полкки командир М.П. Сыдько (фæстæдæр ин лæвард æрцудæй Советон Цæдеси Бæгъатæри ном) батальони командир Хайти Индирбийæн, цæмæй Советон Бæгъатæри ном лæвард æрцæуа, уой туххæй сæрмагонд гæгъæдий финста: «Несмотря на то, что батальон перед этим совершил 76-километровый марш, с тремя боекомплектами боепитания, с двухсуточным запасом питания перешел Сиваш. Сам командир постоянно находился в боевых порядках, вдохновлял бойцов личным примером. Батальон, переправившись через Сиваш, с хода занял два населенных пункта и к утру вышел к третьему населенному пункту Тамашевка. Здесь противник силою до батальона пехоты при поддержке танков и самоходных орудий предпринял попытку отбросить наше подразделение. Товарищ Хаев подпустил противника на расстояние 150 метров, а затем плотным автоматнo-пулеметным огнем заставил бежать. Остались на поле боя более 50 солдат врага убитыми. Населенный пункт был освобожден от немцев. За проявленное мужество, отвагу, героизм при форсировании Сиваша и успешное продвижение вперед достоин звания Героя Советского Союза».

Ци берæ майдантæ æма ордентæй хуарзæнхæгонд æрцудæй, уони 'хсæнæй не 'сæрттивта Бæгъатæри Стъалу...

Фæстугъд Индирбий цардæй æма хъазауатонæй фæллойнæ кодта сахар Загорски. Ахæста аллихузи бæрнон бунæттæ Со-

ветон Цæдеси хъумацуафæн министрадæ. Куд тугъди рæстæг, уотæ сабур царди адтæй хуæздæрти нимæдзи. Кæд æндæр рауæн æрцардæй, уæддæр æ фидиуæзæгбæл не 'сустурзæрдæ 'й. Равгæ ин куддæр фæууидæ, уотæ иссæуидæ æ райгурæн гъæу Лескенмæ, фæццийнæ кæнидæ æ бийнонтæбæл, æрзелидæ æ къабæзтæбæл. «Мæ фидæ ку рамардæй, уæд æз ахур кодтон дуккаг къурси, — имисуй æ хуæрæ Мая. Æма мин зин байвæруни фæсте уотæ ку зæгъидæ, дæ ахур, дан, мацы хузи ниууадзæ. Кæронмæ 'й рахъæртун кæнæ. Æнæ дипломæй дæхе ма ниууадзæ. Æма 'й æз уæд ме 'ригон зундæй нæ лæдæрдтæн. Айдагъдæр мæхенимæр рагъуди кæнинæ, мæ ахур гъæуама цæмæ гæсгæ ниууадзон.

Е ба уомæй фæттарстæй, гъома, фидæ нин нæбал ес, нæ мадæ ку нæ исхъаурæ кæна еунæгæй æртæ студенти дарунмæ. Æма мæ уæгæ ку расæтта, мæ мади зиндзийнадæмæ кæсгæй. Фал нин нæ бауагъта нæ мади батухсун. Агъаз нин кодта æхцай фæрæзнитæй. Гъе уæхæн фæлмæнзæрдæ, идардмæуинагæ адтæй не 'нсувæр».

Гъулæггæгæн, Индирбий тугъди будури ци уæззау цæфтæ райста, етæ ин берæ фæццæрунæн фадут нæ равардтонцæ. Карзæй — карздæр ибæл кодтонцæ æма син тугъдвæллæд лæг нæбал исхъаурæ кодта. Æригонæй исæмбалдæй е 'носон дуйнæбæл. Рохсаг уæд.

«Тæходуйтæ æма ма не 'дзард æнсувæрбæл цардæгасæй ку исæмбалдайдæ хабар, æма ци лæгдзийнадæ равдиста æфсæддон оперативтæй еуеми, е Советон Цæдеси Бæгъатæри ном райсуни аккаг ке адтæй, е. Фал хъисмæтæн ци загъдæуа... Ци хъæбæр æгъатир имæ разиндтæй. Уогæ еунæг нæй... Куд рабæрæг æй, уотемæй минкийнæ 'нцæ — æнæ Стъалуйæй Бæгъатæртæ. Мах не 'нсувæрæй алкæддæр нæ сæртæ бæрзæндти хастан æма хæссæн. Æ рохс ном иронх некæд уодзæнæй, айдагъ махæй нæ, фал еугур Лескени гъæуи цæргутæй дæр.

Æз сæрмагондæй мæхе номæй, нæ еугур хеуæнтти номæй зæрдиаг арфæ кæнун патриотикон клуб «Райгурæн бæстæ»-йи разамонæг Хъарданти Тимур, уæдта æ фарслæугутæн. Æнæнез æма æнæмæст уотæ. Уæ сæрмæ алкæддæр цæхæ арв уæд. Хуцау уин макæд бавзарун кæнæд, ме 'нсувæр æма уой хузæн тугъдонтæ ци зин нæдтæбæл фæццудæнцæ, уони. Уæ хъиамæттæ ба махæй иронх нæ уодзæнæнцæ», — зæгъуй Хайти Индирбийи æнсувæр Хъазбег.

Мах ба ма нæхæцæй бафтаудзинан. Æгайтима не 'хсæнади ес Хъарданти Тимури хузæнттæ, хуарз фæсæвæди минæвæрттæ, кæцитæ зæрдиагæй архайунцæ, цæмæй нæ тугъдон намуси истори иронхуати ма байзайа. Æцæгæйдæр — «Неке æй иронх, неци æй иронх».

БИЧИЛТИ Алетæ

ЦИТГИН ХУÆРЗЕУÆГИ АККАГ БÆРГÆ АДТÆЙ...

Гæлеуæй рахесмæ; ХАЙТИ-УАНИТИ Хæбидæ, ХАЙТИ Хъазбег, ХАЙТИ Омар, ХАЙТИ Антонинæ æма Индирбий.

УСТУР Фидибæстон тугъди рæстæг нæ минкий Иристони адæм ци устур байвæран бахастонцæ Цитгин Уæлахези сæрбæлтау, е сæрмагонд бунат нийахæста нæ Фидибæсти тугъдон историй. Сæ лæгдзийнади туххæй нæ номдзуддæр композиторæ, скульпторæ, хузæгæнгутæ, финсгутæ æма поэттæ исфæлдистонцæ сæ хуæздæр уадзимистæ... Уæхæн гъæуат нæ разиндзæнæй Иристони, кæцими сæ номбæл арæзт не 'рцудæй бæрзонд Æнсувæрон циртдзæвæнтæ — æвдесæнтæ еци æверхъау цаутæн. Сæ грациозон æма цæстахæдгæ арæзтмæ гæсгæ, адæймагмæ уотæ фæккæсуй, цума ма нин нур дæр хъалагъуртæй лæуунцæ, гъæуай нæ кæнунцæ знагæй... Макæд баминæг уæд се 'Стъалути рохс, феллауæнтæ кæнæнтæ æностаемæ...

Бæлвурд бæрæггæнæнтæ куд амонунцæ, уæдта цæргутти бæрцæ нимайгæй, уотемæй Цæгат Иристон ахæссуй фиццаг бунат хъайтарти нимæдзæмæ гæсгæ. Æнцæ финддæс æма инсæйемæй фулдæр сахъигурди. Е официалон æгъдаумæ гæсгæ раст æй... Æцæгдзийнадæй ба ма сæ нимæдзæ фулдæр адтайдæ... Беретæн не 'мбæстæгтæй, се 'скъуæлхтдзийнæдти туххæй

гурæн бæстæ»-йи æновуд кусти фæрци. Архивон документти æцæгдзийнадæбæл æнцойнæ кæнгæй, рабæрæг кодтонцæ кæми æма цæхуæн ахсигæ тугъдон операци архайдтонцæ не 'мзæнхонтæ, уæлдай лæгдзийнадæ æма багъатæрдзийнадæ равдесгæй.

Абони уæ базонгæ кæндзинан уонæй еуей хъисмæти хæццæ.

Хайти Омари фурт Индирбий райгурдæй Иристони рæсугъддæр гъæутæй еу — Лескени. Ирæзтæй коммæгæс, ахурмæ тулаваст бицæуæй. Скъола фæууни фæсте бацудæй тугъдон училищемæ. Еци дæсниадæ æхæцæн æ минкийæй равзурста. Устур деси æй æфтудтонцæ нæ номдзуд тугъдон инæлартæ æма не 'мзæнхон зундгонд тугъдон архайгути æскъуæлхтдзийнæдтæ. Уæд æй нæма зудта æхуæдæг дæр, се 'мрæнгæ ке æрлæудзæнæй, уой... Фал е фæстæдæр адтæй. Нур ба бал зæрдерисæй ахур кодта, æ зонундзийнæдтæ бæрзондæй — бæрзонддæр кодта. Ратахтæнцæ ахури æнзтæ. Лæвард ин æрцудæй лейтенанти цин. Æ цийнæн ма кæрон кæми адтæй... Æ размæ ци ихæс ниввардта, уой исæнхæст кæнун æ къохи бафтудæй. Æригон уодæн ма уомæй æхцæуæндæр ци

дæребæл... Еу карз тугъдтити рæстæги мæлæтдзæг цæф фæцæй сæ роти командир, æма уой ихæстæ æрæнцæдæнцæ æригон лейтенант Хайти Индирбийи усхъитæбæл. Фал æ уæгæ нæ бамардæй, нæ фæттарстæй зиндзийнæдтæй. Æ еугур зонундзийнæдтæ æма хъауритæ æрбайеу кодта, æма уой фæрци еци æфсæддон операци æнхæстгонд æрцудæй.

Зæгъæн, 10 июли 1942 анзи сахартæ Чертково æма Гороховаткойи 'хсæн хестæр лейтенант Хайти Индирбийи ротæ карз, тогкæн тугъдтити бацудæй. Знаги нимæдзæ æфсæддонтæй дæр, уæдта хуæцæнгæргъæй дæрдзæвгарæ фулдæр адтæй, уæддæр сæ размæмпурстæй неци уадæй. Федар нихъуæрд син лæвардта Индирбийи ротæ. Уæдмæ знаг бомбитæ æма уæззау артиллерийæй пайда кæнун райдæдта. Роти командири размæ хæстæг фехалдæй еу бомбæ. Еци карз исрæмугъди уолæн æй цалдæр метри еуварсдæр фентъухта æма сикъити бунти фæцæй. Ротæй ма ци еугай тугъдони байзадæй, етæ æндæр гъæуайгæнæн фæдæрттæмæ сæхе райстонцæ, сæ командирбæл ба сæ цæстæ нæбал æрхуæстæй. Гъе уойиадæбæл æбæрæгæй фесæфтити номхигъдмæ бахаудтæй. Хуцау

Устур Фидибæстон тугъди архайæг, Уæрæсей адæмон рохсади кадгин ном хæссæг, Цæгат Иристони адæмон ахуради æскъуæлхт косæг Цæбойти-Гама-ти Надеждæ Басиати кизги райгурдбæл 1 майи исæнхæст æй æвддæс æма цуппаринсæй анзи (1924-2013).

уæд нæ размæ æвæрд цудæй берæ ихæстæ. Нæ10-æг гвардион дивизий-æн лæвæрд æрцудæй ном Печенегæг, нæ тугъдонтæй 1200 райстонцæ паддзахадон хуæрзеугутæ, фондземæн ба си исаккаг кодтонцæ Советон Цæдеси Бæгъатæри ном. ХУДÆЛТИ Харитон (1905-2000), инæлар-лейтенант.

ДИГОРÆ №16. 2021 анз.
7 май — ханси мæйæй

7

ЦУДÆНЦÆ ТОХМÆ СÆРБÆРЗОНДÆЙ!

СОВЕТОН доги тæккæ цитгиндæр бæрæгбæнттæй еу адтæй советон мухури Бон. Бæрæггонд цудæй 5 майи уомæ гæсгæ, æма 1912 анзи еци бон большевикти партий раздзæуæг В.И. Ленини хъæппæресæй Петербурги рацудæй газет «Правда»-йи фиццаг номер.

Нæ журналистти хестæр фæлтæрæй ма ка ес, етæ хуарз гъуди кæнунцæ, мухури косгутæн ци дессаги бæрæгбон исундæ еци бон, уой — арæзт æрцæуидæ аллихузон зæрдæмæдзæуæгæ мадзæлттæ, исаккаг кæниунцæ паддзахадон хуæрзеугутæ, зæрдæбæлдаргæ лæвæрттæ...

Нур еци бон гъуди дæр некебал кæнуй, фал æй мах ба абони уæддæр æримисдзинан. Фиццагидæр нæ Цитгин Уæлахези 76 анзей бонмæ гæсгæ, уомæн æма советон журналисттæ — ка си æ финсæн пьеройæй, ка ба комкоммæ хуæцæнгарзæй тох кодтонцæ немуга — фашистон æрбалæборгути нихмæ, рабарæн дæр кæмæн нæйис, уæхæн устур хай бахастонцæ, цæмæй знаг дæрæнгонд æрцудайдæ, цæмæй нæ Уæлахез ралæудайдæ.

Беретæ си сæ цард иснивонд кодтонцæ Фидибæсти сæрбæлтау... Уони, журналистти, фæрци нин абони ес нæ адæм еци фудæбæнтти ци хъиамæттæ бакодтонцæ, уомæн бæлвурд æвдесæнтæ — журналисттæ тохи будурти уодуæлдайæй хъиамæт кæнгæй истонцæ киноивтæ, къартæ, финстонцæ советон тугъдонти бæгъатæрдзийнади туххæй æрмæгутæ... Еци документалон æвдесæнтæн, абони аргъ дæр нæйис, дуйней еугур муллитæй дæр хъазардæр æнцæ...

Цифуддæр знаг нæ Райгурæн бæстæмæ гадзирахаттæй ку æрбалæбурдта, уæд сæ финсуни куст ниуадзгæй, тохи будурмæ рандæнцæ Дигори журналисттæй дæр беретæ. Уонæй еу, Кертанти Тæхир — æ тугъдон æмдзæвгитæй кæцидæри уотæ

финста: «Æд нифс, æд зар... цудæнцæ тохмæ сæрбæрзонд!..» Æма уони абони æримисун нимайæн нæ ихæсбæл. Бæлвурдæй ба — Ирæфи райони тугъдон журналистти.

Тугъди размæ уоми уагъд цудæй газет «Социалистон Дигорæ» — (фæстугъд еуцæйбæрцæдæр рæстæг нæбал цудæй, уæдта бабæй æй нæуæгæй байгон кодтонцæ, «Ленинец», зæгъгæ, номи хæццæ, абони ба хуннуй «Ирæф») æ фиццаг номер рацудæй 1933 анзи. Фиццаг редактор ин иссæй Хæмицати Алексей, дессаги рæстзæрдæ адæймаг, хуарз арæхстæй исфæлдистадон коллективæн дæсни разамунд дæттунмæ. Еци менеугутæ ба уæлдай хъæбæрдæр гъудæнцæ, газет æ фиццаг къахдзæфтæ кæнун ци уавæрти райдæдта, уæд — алли гъуддагæн дæр æ райдайæни куд фæууй, уотæ редакци дæр берæ цæмæйдæрти æвзурста нæ хъæртондзийнæдтæ. Уæддæр коллективæн æнтæстæй сæ куст гъæугæ хузи аразун, æма газет цудæй афойнадабæл, адæммæ хъæртун кодта, æнæмæнгæ ка гъудæй, еци хабæрттæ.

Фæстæдæр редактор иссæй Келехсати Аслæнбек. Дууæ анзей дæргъи кодта аци бæрнон куст, уæдта 'й райийвтонцæ газет «Рæстдзинад»-и редакцимæ æма си берæ æнзти фæккуста редакторæй.

Уæлдæр æй куд баханхæ кодтан, уотемæй газетæн устур ахедундзийнадæ адтæй фæллойнæгæнæг дзиллити 'хсæн, зингæ агъаздзийнадæ лæвардта Ирæфи райони партион организацийæн еумæйаг социалон — экономикон фарстатæ, культурон царди хабæрттæ, уæди уавæрти домæнтæмæ гæсгæ аразуни гъуддаги. Æ аллибони кусти газет æнцæдæй гъæуон уацхæсгутабæл, кæцитæй беретæ уой фæсте иссæнцæ редакций косгутæ. Газети куст бæлвурд фæббæрæг æй æнахургондзийнадæбæл фæууæлахез уни гъуддаги.

Тугъди агъоммæ редакций æнтæстгинæй фæллойнæ кодтонцæ Дзадзати Гусейн, Скъодтати Амурхан, Амилахуанти Израил, Гобети Данел, Диготи Созур, Керчелати Тазрет, Сарахъати Михал, Цæрикъати Морадий, Тегати Сулейман, Тамати Кудзий æма æндæртæ. Газети ахид мухур кодтонцæ сæ æрмæгутæ Мамсурати Дæбе, Бесати Тазе, Хъазбегти Хъазбег æма нæ иннæ финсгутæ, кæцитæ фæстæдæр иссæнцæ нæ национ литератури номдзуддæр архайгутæ.

Газети редактор уæдмæ иссæй Гæтцити Хадзирæт. Арæхстгин разамонæги фæрци газетæн берæ æнтæстæй, еудадуз си мухургонд цудæй уæди доги ахсгиаг фарстатæбæл, рагæлдзийнаг лæгъуз миутæбæл, фæсæвæди патриотон гъомбæлади туххæй æрмæгутæ. Газет «Социалистон Дигорæ» адæм берæ уарзтонцæ, алли хæдзари дæр имæ æнгъæлмæ кастæнцæ.

Фал... Фидбилизи 1941 анз... Нæ адæми сабур цард исхæлхъой кодта цъамар знаг. Райдæдта Устур Фидибæстон тугъд тогъцир немугаг фашистти нихмæ. Фæсæвæд цудæнцæ карз тохмæ. Фиццæгти хæццæ рандæй фронтмæ Гæтцити Хадзирæт дæр, æ бæсти редактор иссæй Сарахъати Михал. Цубур рæс-тæги фæсте ба сæ кустадон бунæттæ редакций ниуагтонцæ Дзадзати Гусейн, Цæрикъати Морадий, Скъодтати Амурхан, Гобети Данел — рандæ 'нцæ фронтмæ. Тегати Сулейманбæл æстдæс анзи нæма цудæй, æ къохтæмæ тохæндзаумай ку райста знаги нихмæ, уæд. Амилахуанти Израили тугъд æрæййафта е 'фсæддон ихæс Сурх Æфсади рæнгъити æнхæст кæнгæй — Ирæфи райони газети хайади сæргълаууæгæй косгæй, 1939 анзи барвæндонæй рандæ 'й æфсæдмæ.

Уомæ гæсгæ ба е 'мзæнхон журналисттæй е еугуремæй дæр раздæр исмедæг æй тугъди туфули. Æ уæдиккон æмдзæвгитæй еуеми финста:

*Æрбакодтон æд бæрцитæ мæ цохъа,
Æрбабастон мæ астæубæл мæ хъæма.
Æрбагæлстон мæ сау нимæт мæхæбæл,
Тохмæ цæугæ 'й, мæ зинаргъ æмбал,
ци 'й дзæбæл!*

Амилахуани-фурт тугъди фæцæй кæрæй-кæронмæ. Кæддæр ма ибæл финстан, уомæ гæсгæ ба уой туххæй нæ дзубанди абони фæццубур кæндзинан. Цубурæй зæгъдзинан иннæ журналистти туххæй дæр — уонæй дæр кедæрти туххæй раздæр ма финстан.

Дигори журналисттæй беретæ нæбал исæздахтæнцæ фронтæй, нæ син бантæстæй Уæлахези цийнаг бонмæ фæццæрун. Нæ Советон Райгурæн бæсти, адæми сæребарæ рохс царди сæрбæлтау нæ байаурстонцæ сæхæбæл Гæтцити Хадзирæт, Дзадзати Гусейн, Цæрикъати Морадий, Тамати Кудзий. Сæ талингæ æносон бунæттæ иссирдтонцæ тугъди будурти сæ тогæй гъæзт зæнхи.

Бæгъатæрæй тох кодта знаги нихмæ Керчелати Тазрет, уомæн æвдесæн — æ реугудурбæл ци берæ паддзахадон хуæрзеугутæ исæрттивтонцæ, етæ. Тугъди фæсте ма берæ æнзти фæцæй Советон Æфсади рæнгъити, иссæй болкъон, пенсимæ рацæуни фæсте ба цардæй æма куста Дзæуæгигъæуи. Куд тугъди æма æфсади ветеран, уотæ вазуггин куст кодта ирæзгæ фæсæвæди хæццæ.

Намусгин адтæнцæ Тегати Сулейман, Скъодтати Амурхан æма иннети тугъдон нæдтæ. Фронти уогæй æма знаги нихмæ хуæцæнгарзæй тох кæнгæй, нæ иронх кодтонцæ се 'сфæлдистадон бæлдæ дæр — фæдар бастдзийнадæ дардтонцæ дивизион æма æфсæддон газетти хæццæ.

Тугъди фудæбæнттæн бафæразгæй адæми бон бацæй знаги ниддæрæн кæнун, фашистон хъилмайæй айдагъ Райгурæн бæстæ нæ, фал æнæгъæнæ дуйне дæр фæййервæзун кæнун.

*Фæцæй нур тугъд,
Фæцæй кæронмæ нæ карз тох,
Фудæгъæ къох
'Систа хæрдмæ.
Е 'ндзарст арти ку 'рцудæй сугъд...
Æрдзæн æрбайсæвдæй æ тар,
Тунуафгæ, гъар
Нирттивта хор
Нæ цард, фиццагау æй рæсугъд...*

Уотæ финста 1945 анзи Уæлахезон мæйи Кертанти Тæхир. Æма, æцæгæйдæр, фæстугъдон хъиамæттæ дæр кæд хъæбæр зин æма уæззау адтæнцæ, уæддæр адæми разæнгарддзийнадæ ба уонæй тухгиндæр адтæй: æгайтима, тугъд фæцæй, кæд уой фудæбонтæн бафæразтан, уæд нæ сабур царди хабæрттæ исаразун ба нин куд гъæуама нæ бантæса, зæгъгæ... Еци нифсдзийнадæ дзиллити зæрдити фæдар кодта райони газет дæр. Кертанти Тæхир æма иннæ тугъдон лæгтæ, редакций кустмæ раздæхгæй, сæ æууæндгун дзурдæй, адæми нифсбæл æфтудтонцæ нифс.

Цæгат Иристонæй куддæр фæлледзæги 'нцæ фашисттæ, уотæ райони газет нæуæгæй цæун райдæдта. Æ редактор еци рæстæг иссæй Дзотти Владемур. Уой фæсте партий райкомми бюрой унаффæмæ гæсгæ редакторæй нисангонд æрцудæй Гобети Данел. Уæлдæр партион скъоламæ ахурмæ ку рандæ 'й, уæд æ бæсти редактори бунати нисангонд æрцудæй Тегати Сулейман. Газетæн бундор ка æвардта, уонæй беретæ раздæрау æновудæй архайдтонцæ сæ пайдайаг хай хæссунбæл еумæйаг гъуддагмæ. Дæлболкъон Амилахуанти Израил куста министрадтæй еуеми граждайнаг гъæуайкæнуйнади штаби сæргълаууæгæй. Тегати Сулейман дзæвгарæ æнзти дæргъи фæккуста газет «Рæстдзинад»-и бæрнон бунæтти.

Аци æрмæги цубурæй радзурдтан Ирæфи райони газети редакций ке журналистон карнæ райдæдта, уой фæсте ба лæгдзийнадæ ка бавдиста тугъди будурти æма ма си уордигæй цардæгасæй ка исæздахтæй, уотемæй нæуæгæй бæрзонд ка исиста газети кадæ æма ном, уони.

Зæгъун гъæуи уой, æма æ рæстæги мах нæ газети ниммухур кодтан æрмæгутæ Дзадзати Гусейн, Кертанти Тæхири æма Тегати Сулеймани туххæй. Нæ равгитæ куд амононцæ, уæдта æрмæгутæй куд рæвдзæ кæнæн, уомæ гæсгæ иннети туххæй дæр радзурдзинан нæ газети фæрстæбæл. Цæмæй е нæ къохи бафтуйа, уомæй ба нæ гъæуи нæ адæми, газеткæсуги агъаз дæр. Финсетæ нæмæ ке туххæй си ци зонетæ, уой, уæдта æрвететæ сæ къартæ дæр.

Абони ба ма уой зæгъуйнаг ан, æма Ирæфи райони газети курухон журналисттæ ахид финстонцæ Устур Фидибæстион тугъди цаутæ æма нæ Цитгин Уæлахез ке фæрци ралæудтæй, еци бæгъатæр тугъдонти туххæй.

Еци æрмæгутæй кæцидæрти мах дæр рæстæгæй-рæстæгмæ рамухур кæнæн — уой аккаг æнцæ, цæмæй сæ адæм еума хатт бакæсонцæ...

*Æрмæг бацæттæ кодта
САКЪИТИ Эльбрус,
Ирæфи райони газет
(«Ленинец» ма ку хундтæй, уæди
рæстæги) редакций раздæри косæг.*

Устур Фидибæстон тугъди архайæг, зундгонд финсæг Богзати Абадий фурт Умари райгурдбæл 3 майи исæнхæстæй дууæ æма фондзинсæй анзи (1919-1978).

ÆНОСОН АРТИ ÆВЗÆГТÆ ДЗОРУНЦÆ...

ÆНОСОН арт... Æности æхсæдарф. Нади билæбæл е 'носон бунати цирагъдæрæй ислæудтæй. Ци дæ æрхаста, кæцæй фæззиндтæ, циуавæр фудвæндæгтæбæл æрхизтæ? Кæд Прометей расаста цъæх айнæг, ратудта æ хъадама, арви цæхæр рæхистæ раскъафта Хуцауæй æма зæнхи фæллад фæлтæртæн е 'сконд артæй батавта сæ рист уод? Æви Данко æ карз æнос, æ сау циртæй мæйдæр æхсæви тар гъæдæй рацудæй фæдеси æма æ содзгæ зæрдæ ном циртæн аци рауæн ниссагъта, цæмæй зæнхи фурттæн над ниррохс уа æма æрттæва.

Нæ, е Прометей, кенæ Данко аргъæуттæй не 'систадæй. Сæ конд таурæхъ нæуæгæй нæ райдæдтонцæ.

Арти æвзæгтæ дзорунцæ... Аллирдæмæ здухсунцæ. Хормæ, арвмæ ивазунцæ сæхе...

Салдат адтæй е. Зæнхи хъæболæ, лæги фурт. Зæнхи арф уедæгтæй, арф æвæрæнтæй ка райгурдæй, уæхæн хуар, гъæди æма кæрдæги хуæн. Æ зæронд фидæн æ сæумæ æма е 'скаст ка 'дтæй.

Салдат адтæй е. Æ уæрагбæл, нæуæг киндзи хуæн, сæргубурæй ка ракодта карз соми Сурх Турусай рази. Ард ка бахуардта косæг лæги къохи скъудтæй, хуасдзауи тæппал æнгулдзитæй, фиййауи дорæфхуæрд зæбæттæй, хумгæнæги хеди 'ртæх, æ цæсти рохсæй, Райгурæн бæсти Æрфæни-фæд, æртæхгун сæумæраги нæ рæзæдони болæмæргъи зарунæй.

Арти æвзæгтæ дзорунцæ...

Аци æхсæдарф, ци зин рæстæг, ци фудæбонтæбæл æрхизтæ... Де 'бæрæг нæдтæ... Зæнхи талингæ реу, æ сæри-сæфæни цъæстæй, тохи тумугъ айнæгæй фæдардæр кæми адтæй... Тугъди реу кæми нихъуардта дортæ æма гъæунгити, адæм

æма гъæди. Будур кæми бандзуг æй тог æма мастæй, цæстисуг æма гъæрзунæй. Тохи зар ци рауæн райгурдæй тогæй. Тохи зар бор рондзи кæми исæвдулдæй. Тогæйдзæг карди комбæл рæстæг пъæзуй хуæн кæми лæстæй. Бомбити гъæрæй тар æхсæвæ кæми ниффæлладæй, кæми бастадæй. Кæми æриста мæлæт фæллад тугъдонæн æ фæллад...

Уоми аци цирагъ, аци æхсæдарф тоги зæйтæй игурдæй.

Арти æвзæгтæ дзорунцæ...

Тумугъ æма форди æрра уолæнтæ сæ кæрæдзæй кæми хуастонцæ... Арвæй будуртæмæ хуæнхтæбæл тогтæрегъæдтæ кæми калдæй... Кæдæр царæфтуд калд хæдзари уг кæми исбидта астынæ æма си алли æхсæвæ дæр гъæрæнгитæ кæми кодта... Арв æма зæнхи фудæвзæрæн фудбонтæбæл сау халон тар гъæди кæми дзиназта, бæгъатæр тугъдонæн еу цард, еу уод, еу зæрдæ кæми нæ адтæнцæ фæгæ...

Арти æвзæгтæ дзорунцæ...

Рæстаги бон рæстаги тохи рæстæг лæгбæл фæстаг хорискаст, фæстаг уарун, фæстаг мæйрохс кæми кастæй... Фæстаг балцийæй кæми нæбал адтæй здæхæн. Фæстаг къахдзæф, фæстаг уолæфт, фæстаг салам, фæстаг хуæрзбон кæцæй æрвиста дуйнемæ... Æ тоги нивдулгæй, фæстаг фунæй кæми бацæй салдат; бони рохсæй хори тунтæ кæмæн хастонцæ хъиамæт æма зиндонæ. Ка гъæртæй сау фуди, сау цæфти æма сау арти. Аци æхсæдарф еци артæй а бæстæмæ æрцудæй.

Арти 'æвзæгтæ дзорунцæ...

Дзармадзани богътæй кæми игурдæй, кæми фæдар кодта æнсувæрдзийнадæ, тог æма стæг. Æнæхсæвæр, æнæхуссæг æхсæвтæ, салд акъоппи стонг æма æргъæв-стæй. Хорсугъд, ругæ æма цæстисугæй

игъæстæ хуæрдæ æма урдуг къахвæдти... Метфæлдзæгъдæни, думгити... Æнæкæрон царди уотæ цубур кæмæн разиндтæй æ над. Мади катæй æма гъæрæнгæ, нийе-рæги фудтæрхон, тог æма цæстисугтæ, бæгъатæрмæ кæми игурун кодтонцæ тухæ æма æфсармæ... Гъо, еци тоги зæйи ке зинг рахустæй, уой зинг, уой тогæй аци арт иссугъдæй.

Арти æвзæгтæ дзорунцæ...

Тохи будур ка рохс кодта карди коми 'ртивдæй, ка 'й тар кодта топихуаси сау хъуæцæй. Æ цæститæй кæмæн æрттивта арви тухæ, зæнхи сойна. Арв æма зæнхи æнæкæрон хъаурæ ке домбай, ке сабур иуæнгти æхсистæй. Фæдеси бони ка 'дтæй арт æма фæдес. Ка аразта фæдæрттæ итигъд будури, унгæг коми, дор æма сикъ-итæй нæ, фал е 'стæг æма, æ тог æма æ реуæй. Æцæг фæдар ке фæдар разиндтæй тогуарæн зиндони. Е адтæй салдат... Е раскъафта аци зинг арви къæдзæ рæхисæй... Хори тунтау, уалдзæг ка 'рхаста нæ хуæнхтæ æма нæ фæзтæмæ.

Аци æнæмæлгæ æхсæдарф...

Ка иссугъдæй гъизт æхсæвти æма æнæбун форди сонт уолæнтæбæл... Фудвæндæгтæбæл, тохи зарæгау, арци фийбæл, тæппал къохтæбæл, ка тундзудта идардæй. Ка тундзудта дзармадзанти богъти барцæбæл Терк æма Невæбæл, Волгæ æма Одербæл, Эльбæ æма Дунайбæл... Лæги ном æма кадæ, Æрфæнифæди стьалутау æрттæвгæ, кадгин циртбæл фæдарæй ислæудтæй, зиндони куд фæдар лæудтæй, уотæ. Нæ фидтæлтæ ци ниуагътонцæ сæ цæуæтæн лæварæн – зæнхæ, дон, кæрд-зин æма æууæнкæ, уони гъæуайгæнæг æрцудæй.

Е адтæй салдат... Цардмæ ка бацудæй ходгæ æма заргæ, æма си фæстæмæ ка

здахтæй тогълоæнттæй, æлхий æрфугæй. Гъо, уæддæр нæртон адтæй салдат. Е уæддæр лæварæн адæмæн ниуагъта аци зæнхи содзгæ æхсæдарф... Æ тæвдæ тоги цæхæр, æ зинг зæрди стъæлфæн...

Арти æвзæгтæ дзорунцæ...

Салдат, кæд дæбæл арв æгъзæлæнтæ ницæй, ранигъулдæй дæ хор, уæддæр нæ артдæсти нæ рахустæй дæ зинг. Æносон арт... Сæдзæрти, идæдзти цæстисугтæй конд арт. Ка æрлæуун кодта æ исæвди къахбæл рун æма фудфун. Ка 'рхаста ау-индзæнтæбæл а бæстæмæ уæлмæрдтæ. Ка 'рхаста Хинганæй Ламаншмæ саударæн цирттитæ. Ка 'рхаста нæ уалдзæг, нæ цъæх фæзтæ, нæ деденгун сахартæ æма гъæутæмæ цæстисуг æма тоги тогуарæн сахуарун.

Арти æвзæгтæ дзорунцæ...

Тугъди æхсæдарф, тугъди бардау-æг... Цал хуарзæнхи, цал уæззау цæфи æрауигътай салдати реубæл! Цал тухи ин бафтудтай æ тухæбæл! Цал нифси ин бауагътай таси бони е 'уæнгти! Нифс... Салдатæн, е 'хсарæ, æ уедæгтæ, æ тузмæг æлхий æрфугтæ равзурунцæ æ нифсæй.

Æносон зинг... Уой дæлуймонтæ мæйдари нæ тæхунцæ. Е тумугъ бони æргъæвст фиййауи къотæртæй конд арт нæй. Е содзуй дуйнеи гъар, æ фудæнхæ æма маст. Е содзунцæ уадæмдзо фæлтæри уæззау тохи мæтæл зари муртæ. Ами сод-зунцæ уазал акъоппи æнæхуссæг мæйдæр æхсæвтæ. Е араугæ пеллон уадзуй зинг-хуст хъæболти мади гъæрæнгæ, Освенцим, Майданек æма Орадури уодесæги инод цъæхахст... Кизгæй ка байзадæй курдуати, æ идард бæлцзон, æ боц уарзонмæ ка кæсуй æнгæлмæ, уой цæстисугти цаци, саударæги гъæрæнги хæццæ, зæнхи уæззау цæфти хæццæ содзунцæ.

Зиндони райгурæ æносон цæхæр...

...Гъæдин къæхтæй æма зингхуст хъæболти цæсти рохсæй конд арт, салда-ти тогæй ка иссугъдæй... Салдат! Ци арф бунат дин разиндтæй зæнхи зæрдæ, зæнхи реуи! Æносон арт а зæнхæбæл дæ зæрдæ уедæгтæй ду иссугътай...Тугъдони уод, салдати зинг, æрттæвæ мадта æнæмæлгæ æности... Багъæуай нин кæнæ фудрунæй нæ арв æма нæ над, нæ хорискаст, нæ уалдзæг, нæ дон, нæ кæрдæг, кæддæр сæ дæ гъуди æма дæ реуæй куд багъæуай кодтай, уотæ.

Салдати зинг... Æ бæгъатæр мæлæти сæрти фæстæмæ ка æрæздахтæй цардмæ. Нарти уæйгути хуæн тухгæнæг тухæ кæ-мæн не 'ссирдта!

ФÆРНИАТИ Дзибус

Алли анз дæр 9 майи нæ бæстæ 18 сахатти æма 55 минуттæбæл фегуппæг уй – нæ дзиллæ еу минут нигъгъос унæй иссерунцæ, Устур Фидибæстон тугъди рæстæг æ цард ка иснивонд кодта Райгурæн бæсти сæрбæлтау, уони. Телеуинунадæй æма радиойæй райгъусунцæ хъонц кæнуни дзурдтæ... Еумæйагæй «Рохсаг уотæ...» фæз-зæгъæн, нæ абониккон сабур цардæй кæмæн ан ихæсгин, уонан. Ихæсгин ба фиццагидæр уомæй ан, æма син гъæуама сæ хъиамæттæ ма иронх кæ-нæн, еудадзуг имисæн æма син цитгин кæнæн сæ рохс нæмттæ.

Дигорæ

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ».
Республиканская массовая общественно-политическая газета «Дигора».

Сæйраг редактор: **САКЪИТИ Бариси фурт Эльбрус**.
Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Къостай номбæл проспект, 11, 6-аг уæладзуг.
Тел. 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00.
E-mail: gazeta-digora@inbox.ru.
Нæ газети сайт: <http://gazeta-digora.ru>.

Газет исаразæг æма уадзæг: РЦИ-Аланий мухури æма дзиллон коммуникаци гъуддæгути фæдбæл Комитет.
362003, РЦИ-А, г. Дзæуæгигъæу, Димитрови гъæунгæ, 2.
Учредитель и издатель: Комитет по делам печати и массовых коммуникаций РСО-Алания. 362003, РСО-Алания, г. Владикавказ, ул. Димитрова, 2.

Газет регистрацигонд æй бастдзийнади, хабар-хæссæг технологитæ æма дзиллон коммуни-кацити сфери Федералон служби Управлений РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ №ТУ 15 – 00141, 2017 анзи 14 апрæли.

Газета зарегистрирована в Управлении Феде-ральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых ком-муникаций по РСО-Алании. Регистрационный номер ПИ №ТУ15-00141 от 14 апреля 2017 г.

Газет мухургонд æрцудæй АБ/Е «Рауагъдадæ «Хонсайраг регион»-и. 357600, г. Ессентуки, гъæунгæ Никольская, 5а.

Газета напечатана в ООО «Издательство «Южный регион». 357600, г. Ессентуки, ул. Никольская 5 а.

Газет цæуй къуарей еу хатт – геуæргибони.
Рафинсуни индекс: 73946.

Тираж 650. Заказ №971.
Мухурмæ гъæуама финст æрцауа – 17.00.
Мухурмæ финст æрцудæй – 17.00; 27.04.2021.

Нæ газетæй ист æрмæгæй пайда кæнун æнгъезуй, нæ редакций аразийæй. Уæдта гъæуама бæрæггонд уа, нæ газетæй ист ке æй, е.

Использование материалов допускается только с разрешения редакции. При пере-печатке ссылка на газету «Дигора» обязательна.

Финстæгутæ, къохфинистæ, хуæн рецензи нæ дæттæн, уæдта сæ автортæмæ дæр фæстæмæ не 'рветæн.

Рукописи не рецензируются и не возвращаются.

Газети ци æрмæгутæ рацауа, уонæбæл бæрнондзийнадæ хæссунцæ сæ автортæ.

Ответственность за опубликованные материалы, рекламу и объявление несет автор.